

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему: Управління капіталом науково-виробничого підприємства

Виконав:

Харченко Микола Олександрович
здобувач освіти спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа, страхування
та фондовий ринок»
ОП «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Керівник:

Шалигіна Ірина Валеріївна
доцент кафедри фінансів, банківської справи та
страхування

Рецензент:

Рекуненко Ігор Іванович
д.е.н, професор, завідувач кафедри управління
імені Олега Балацького
СумДУ

Суми – 2024

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет

Економіки і менеджменту

Кафедра

фінансів, банківської справи та страхування

Освітній ступінь

Магістр

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Спеціальність

ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»

Затверджую:

Завідувач кафедри

Михайло ГЕЄНКО

« — » _____ вересня _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Харченка Миколи Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи: Управління капіталом науково-виробничого підприємства

2. База практичного дослідження:

ТОВ НВП «Насостехкомплект» м.Суми

керівник роботи **Шалигіна Ірина Валеріївна, к.е.н., доцент**

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від _____

3. Строк подання студентом закінченого проекту (роботи) _____

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

первинні та зведені документи, статутні та установчі документи

фінансова звітність ТОВ НВП «Насостехкомплект» м.Суми за 2021-2023р.р.,

питань формування та управління капіталом підприємства, монографії, фахові наукові

статті та доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях,

законодавчо – нормативні акти з за темою дослідження

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

дослідити теоретико-методичні основи управління капіталом науково-виробничого підприємства;

провести підбір та аналіз наукових літературних джерел з тематики дослідження;

навести організаційно – економічну характеристику ТОВ НВП «Насостехкомплект»;

провести аналіз фінансового стану, формування та управління капіталу підприємства;

визначити і обґрунтувати напрямки вдосконалення системи управління на підприємстві

через запровадження моделі аналізу капіталу для прийняття управлінських рішень;

розрахувати оптимальну структуру капіталу підприємства з урахуванням нової моделі;

сформувати висновки

6. Дата видачі завдання

« ____ » _____ 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів підготовки кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення об'єкту, предмету дослідження, формулювання мети та задач кваліфікаційної роботи, складання плану	Листопад-грудень 2023	виконано
2	Підбір та вивчення літературних джерел, законодавчої та нормативної бази	Січень 2024	виконано
3	Узагальнення теоретичного матеріалу з обраної теми дослідження та представлення чорнового варіанту першого розділу кваліфікаційної роботи	Лютий-квітень 2024	виконано
4	Збір та обробка фактичного матеріалу, узагальнення аналізу застосування досліджуваного питання на базі практики (фахове стажування та переддипломна практика)	Червень-Липень 2024	виконано
5	Оформлення теоретичної частини кваліфікаційної роботи, узагальнення аналітичної частини	Серпень 2024	виконано
6	Проектування напрямів вдосконалення досліджуваної проблеми	Вересень 2024	виконано
7	Завершення проектної частини кваліфікаційної роботи та подання попереднього варіанту третього розділу керівнику	Вересень 2024	виконано
8	Оновлення даних за 2023 рік та доопрацювання аналітичного і проектного розділів кваліфікаційної роботи	Жовтень 2024	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної роботи, та її подання на попередній захист та рецензування	Листопад 2024	виконано
10	Перевірка кваліфікаційної роботи на автентичність (подання роботи для перевірки на плагіат на кафедрі, до відділу якості освіти)	01 грудня 2024	виконано
11	Подання закінченої роботи та документів до неї до деканату	12 грудня 2024	виконано
12	Захист кваліфікаційної роботи	17 грудня 2024	

Здобувач освіти _____

Микола ХАРЧЕНКО

Керівник роботи _____

Ірина ШАЛИГІНА

Перевірку на автентичність _____

проведено _____

Надія БАРАНИК

Кваліфікаційна робота _____

допущена до захисту _____

Світлана ЛУКАШ

АНОТАЦІЯ

Харченко М.О. Управління капіталом науково-виробничого підприємства

Кваліфікаційна робота ОП «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», СНАУ, Суми. 2024 р. Рукопис.

В кваліфікаційній роботі розглянуті теоретико-методичні основи управління капіталом науково-виробничого підприємства. Такий термін як «капітал» є фундаментальним та досить неоднозначним в розумінні поняттям. В напрямку трактування капіталу та його структури працюють багато міжнародних та українських науковців. В результаті проведеного дослідження фінансових результатів та фінансового стану ТОВ НВП «Насостехкомплект» м.Суми було виявлено зменшення обсягів доходів та зростання обсягів витрат, що негативно вплинуло на розмір його прибутку, який негативно зменшується в 2023 році на 79,6% відносно 2021 року. Отже, підприємству необхідно покращувати власну збутову діяльність через пошук нових каналів збуту, надання знижок постійним клієнтам, розширення асортименту продукції та послуг. Також треба переглянути витрати на виробництво та реалізацію продукції, за необхідністю оновити власні основні засоби та обладнання, провести його модернізацію, щоб уникнути постійних ремонтів, залучати додаткові джерела фінансування діяльності. Про ефективність діяльності будь-якого підприємства свідчить наявний в нього загальний капітал та наскільки раціональним є формування його складових елементів. За 2021–2023 роки структура капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» змінилася в бік збільшення частки позикових джерел на 7,8 % та відповідне зменшення власного капіталу. Це створює ризики для фінансової стійкості, але водночас свідчить про те, що підприємство більше почало залучати додаткове фінансування. У подальшому підприємству слід звернути увагу на формування структури капіталу щодо збільшення частки власних джерел ресурсів. Ефективне управління капіталом є ключовим фактором успіху будь-якого підприємства. Для підвищення ефективності цього процесу в ТОВ НВП «Насостехкомплект» необхідно створити дієву систему аналітичного забезпечення, яка дозволить проводити регулярний аналіз фінансових показників та моніторинг зовнішнього середовища. В результаті чого керівництво зможе приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації структури капіталу, інвестиційних проектів та управління ризиками. Було розраховано планову динаміку капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» з урахуванням визначеної моделі управління, і до 2025 року спостерігається стійка позитивна тенденція до збільшення як розмірів власного капіталу так його питомої ваги в структурі всього капіталу на перспективу.

Ключові слова: науково-виробниче підприємство, власний капітал, позиковий капітал, структура капіталу, прибуток, система управління.

SUMMARY

Kharchenko M.O. Management of the capital of a research and production enterprise

Qualification work of the EP «Finance, banking and insurance», specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market», SNAU, Sumy. 2024. Manuscript.

The qualification work considered theoretical and methodological foundations of capital management of a research and production enterprise. Such a term as «capital» is a fundamental and rather ambiguous concept. Many international and Ukrainian scientists are working on the interpretation of capital and its structure. As a result of the research of the financial results and the financial condition of TOV NVP «Nasostekhkomplekt» Sumy, a decrease in income and an increase in expenses were revealed, which negatively affected the size of its profit, which will decrease negatively in 2023 by 79.6% compared to 2021. Therefore, the company needs to improve its own sales activities through the search for new sales channels, providing discounts to regular customers, and expanding the range of products and services. It is also necessary to review the costs of production and sale of products, if necessary, to update own fixed assets and equipment, to carry out its modernization in order to avoid constant repairs, to attract additional sources of financing activities. The efficiency of the activity of any enterprise is evidenced by its total capital and how rational is the formation of its constituent elements. For the years 2021–2023, the capital structure of TOV NVP «Nasostekhkomplekt» changed in the direction of an increase in the share of loan sources by 7.8% and a corresponding decrease in equity capital. This creates risks for financial stability, but at the same time it indicates that the company has started to attract additional financing. In the future, the company should pay attention to the formation of the capital structure in order to increase the share of own sources of resources. Effective capital management is a key factor in the success of any enterprise. In order to increase the efficiency of this process, it is necessary to create an effective system of analytical support at TOV NVP «Nasostekhkomplekt», which will allow regular analysis of financial indicators and monitoring of the external environment. As a result, the management will be able to make informed decisions regarding the optimization of the capital structure, investment projects and risk management. The planned capital dynamics of TOV NVP «Nasostekhkomplekt» was calculated taking into account the defined management model, and by 2025 there is a steady positive trend to increase both the size of equity capital and its specific weight in the structure of all capital for the future. The share of loan funds in the total capital structure tends to decrease. This indicates that the company seeks to reduce its dependence on external sources of financing.

Key words: research and production enterprise, equity capital, loan capital, capital structure, profit, management system.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ НАУКОВО-ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	10
1.1 Теоретичні основи поняття капітал та порядок його формування на підприємстві.....	10
1.2 Методологія формування системи управління капіталом підприємства	15
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА СТАНУ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТОВ НВП «НАСОСТЕХКОМПЛЕКТ» М.СУМИ.....	22
2.1 Організаційно-економічна характеристика ТОВ НПВ «Насостехкомплект».....	22
2.2 Аналіз показників фінансового стану товариства.....	28
2.2 Аналіз стану та управління капіталом ТОВ НПВ «Насостехкомплект».....	33
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТОВ НПВ «НАСОСТЕХКОМПЛЕКТ» М.СУМИ	43
3.1 Етапи формування системи управління капіталом ТОВ НПВ «Насостехкомплект».....	43
3.2 Моделювання структури капіталу ТОВ НПВ «Насостехкомплект»...	51
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	68
Додаток А. Фінансова звітність ТОВ НПВ «Насостехкомплект» м.Суми за 2021-2023р.р.	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Самостійність підприємств в прийнятті фінансових рішень передбачає залучення фінансових ресурсів з різних джерел. Потреба в пошуку джерел фінансування виникає у кожного підприємства як на етапі становлення, так і в процесі його подальшого функціонування незалежно від форми власності, сфери діяльності та стадії розвитку. Досить важливим є питання розвитку ринкових форм фінансування підприємств. З одного боку, зручним для підприємства є те, що для залучення коштів на основі збільшення статутного капіталу не потрібні ні застава майна, ні гарантії третіх осіб, а ресурси, вкладені у власний капітал підприємства, залишаються в його розпорядженні протягом довгострокового періоду. З іншого боку, позиковий капітал забезпечує вищий фінансовий потенціал розвитку підприємства та рентабельність діяльності, але й генерує фінансовий ризик та загрозу банкрутства.

Актуальність обраної теми дослідження полягає у виваженому використанні залученого фінансування, оптимальному комбінуванні його джерел, що забезпечить підприємству стабільний розвиток, але й вимагатиме різнопланового та глибокого аналізу його використання.

Світова фінансова наука напрацювала значну теоретичну базу щодо формування та управління структурою капіталу підприємств. Відштовхуючись від робіт Е. Соломона, Дж.Ф. Уестона, Д. Дюранда та базової теорії М. Міллера та Ф.Модільяні [17,38]. Вагомий внесок у дослідження капіталу та його структуру підприємств зробили такі сучасні українські вчені економісти, як Ю.В. Алексєрова [2], В.О. Дмитрук [7], С.О. Домбровська [8], Ю.П. Макаренко [18], Г.Б. Погріщук [23], Р.А. Чемчикаленко [32], О.Д. Щербань [33] та ін. Науковці уточнювали тлумачення сутності капіталу підприємства, обґрунтовували низку рекомендацій щодо його оцінки, ефективності використання та управління. Водночас окремі питання управління капіталом підприємства, зокрема щодо обґрунтування та

практичного застосування методичних підходів до формування оптимальної структури капіталу потребують додаткових досліджень.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка науково-практичних пропозицій з удосконалення системи управління капіталом науково-виробничого підприємства ТОВ НВП «Насостехкомплект» у процесі його розвитку. Для досягнення поставленої мети у роботі визначений ряд взаємопов'язаних завдань, серед яких основними є:

- надати теоретико-методичні основи управління капіталом підприємства, зокрема розглянути теоретичні основи щодо термінології капіталу та порядку його формування на підприємстві;
- дослідити систему управління капіталом підприємства та надати методологію щодо проведення її діагностики;
- надати організаційно-економічну характеристику ТОВ НВП «Насостехкомплект» м.Суми та провести діагностику результатів його фінансово-господарської діяльності;
- провести аналіз показників фінансового стану підприємства;
- проаналізувати стан та управління капіталом ТОВ НВП «Насостехкомплект» враховуючи існуючу структуру капіталу;
- обґрунтувати необхідність удосконалення формування капіталу науково-виробничого підприємства ТОВ НВП «Насостехкомплект» в процесі його розвитку;
- змодельовати оптимальну структуру капіталу досліджуваного підприємства у процесі його розвитку шляхом максимізації прогнозованої прибутковості, завдяки забезпеченню мінімізації витрат при формуванні капіталу та шляхом управління ризиками формування капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» м.Суми.
- надати висновки.

Об'єктом дослідження є капітал як динамічна система, структурований за джерелами його формування в ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р.

Предметом дослідження є фінансово-економічні відносини, які виникають між суб'єктами господарювання щодо ефективного формування капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект».

Елементами наукової новизни одержаних результатів роботи є комплексне дослідження теорії і практики оптимізації структури капіталу господарюючого суб'єкта та обґрунтування практичних рекомендації щодо удосконалення формування капіталу підприємства у процесі його розвитку.

Практичне значення полягає в розробці науково-методичних пропозицій та практичних рекомендацій щодо моделювання оптимальної структури капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект», яка сприятиме прийняттю цілеспрямованих управлінських рішень керівництвом підприємства задля розвитку підприємства та максимізації його ринкової вартості.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувались такі **методи дослідження**: діалектичний метод наукового пізнання, системний підхід та методи аналізу: ретроспективний аналіз, структурний аналіз, порівняльний аналіз, коефіцієнтний аналіз, програмний аналіз.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Положення кваліфікаційної роботи доповідалися автором на двох наукових конференціях: Всеукраїнській науковій конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента – (13-17 листопада 2023 р.). Суми. 2023. с.292; Міжнародній науково-практичній конференції «Маркетинг та конкурентоспроможність соціально-економічних систем в умовах сталого розвитку». Суми. 2024. С.144-146.

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано 2 тези наукових конференцій.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 27 найменувань, 2 додатків. Основний текст викладений на 74 сторінках комп'ютерного тексту, робота містить 25 таблиць, 10 рисунків, 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ НАУКОВО-ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Теоретичні основи поняття капітал та порядок його формування на підприємстві

Сучасні економічні умови розвитку України та її інтеграція у світову економіку вимагають від вітчизняних підприємств пошуку нових підходів до організації своєї діяльності. Ефективність роботи підприємств значною мірою залежить від забезпечення їх необхідним обсягом капіталу, який є основою їх розвитку. Капітал слугує інструментом реалізації інтересів держави, власників та працівників підприємства.

Ця ситуація обумовлена розвитком підприємництва та формуванням нових організаційно-правових форм бізнесу, які відповідають існуючим формам власності. Оптимальне співвідношення власних і залучених фінансових ресурсів суттєво впливає на фінансову стійкість, незалежність підприємства, можливість отримання прибутку і досягнення стратегічних цілей [25].

Таким чином, результативність діяльності будь-якого підприємства залежить від правильної стратегії управління його капіталом. У цих умовах зростає важливість створення ефективного механізму управління капіталом підприємства, який враховує сучасні виклики та особливості господарювання. А величина та структурна модель капіталу безпосередньо впливає як на його фінансовий стан так і на такі показники: прибутковості, рентабельності, платоспроможності, кредитоспроможності та ліквідності [28].

В поняття «капітал» покладена певна фундаментальність його існування. Представимо основні характеристики загального капіталу суб'єкту господарювання на рисунку 1.1.

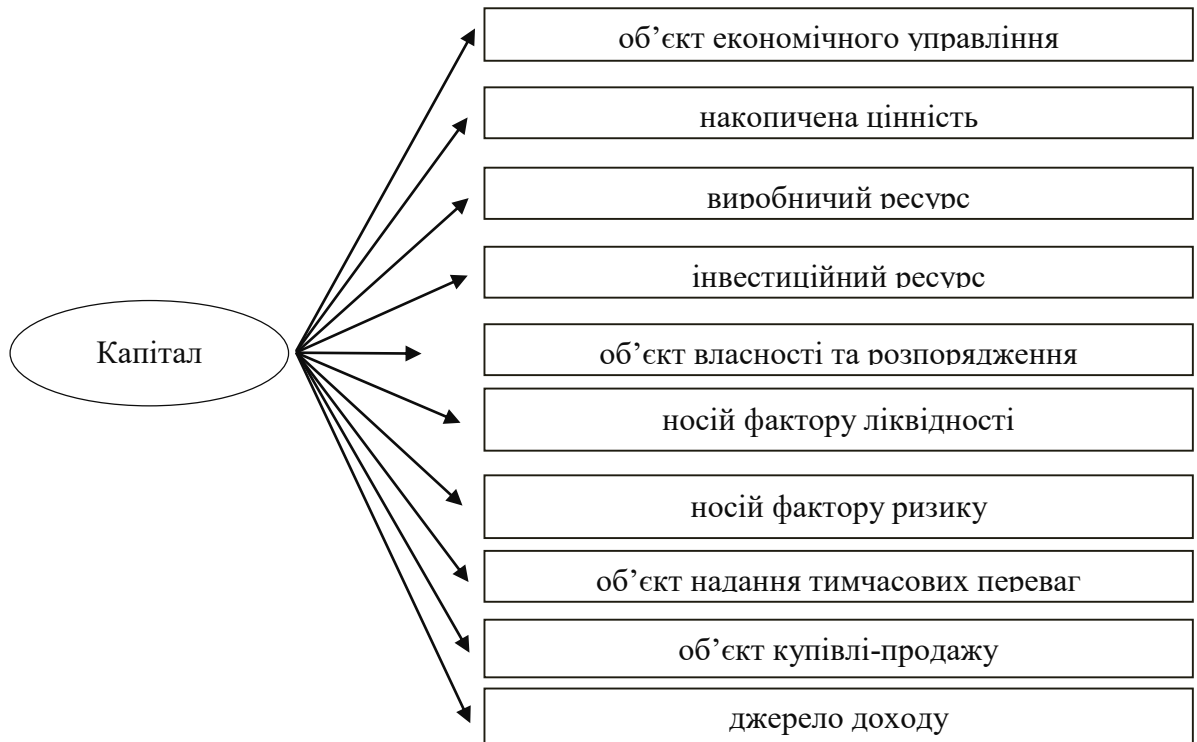

Рисунок 1.1 – Характеристики капіталу суб'єкта господарювання

Джерело: [21,33]

Отже, розглянемо представлені на рис.1.1 характеристики капіталу:

↪ через економічне управління та контроль відбувається ефективне використання капіталу;

↪ як цінність накопичується і відповідно через нього характеризується той запас економічних благ, який нагромаджується за конкретною датою (сюди входять основні та нематеріальні активи, гроші та оборотні активи та інше);

↪ вважається фактором виробництва і безпосередньо спрямовується в виробничу діяльність (крім ресурсів на споживання);

↪ інвестиційний ресурс підприємства через який отримується дохід (основний та додатковий) після вкладання його в активи;

↪ джерело доходів, в залежності від ефективності того, куди він спрямовується: фінансова сфера чи сфера реального сектору економіки;

↳ об'єкт часового вибору задоволення економічних інтересів власників (учасників) підприємства на стадіях функціонування капіталу (формування, інвестування та використання);

↳ як об'єкта купівлі-продажу формується специфічний вид ринкових відносин капіталу із: суб'єктами ринкових відносин, попит та пропозиція, формування ціни на капітал у вигляді рівня середньорічної ставки дохідності капіталу тощо);

↳ об'єкт власності та розпорядження, отже підприємство може мати або тільки права або право розпоряджатися капіталом (без права власності на нього): власний, залучений і позиковий капітал підприємства. Разом він формує його ринкову вартість;

↳ як носія ризику визначається його взаємозв'язок між видами ризику (фінансовий, ринковий, інвестиційний тощо) та дохідністю. Чим вище рівень очікування доходів від вкладеного капіталу, тим більший ступінь ризику, отже і навпаки;

↳ як від носія фактору ліквідності формується можливість бути реалізованим за своєю реальною ринковою вартістю в перспективі. Через показник ліквідності (у різних форм капіталу свій ступінь ліквідності) характеризується здатність вивільнення капіталу, вкладеного в активи при несприятливих умовах.

Отже, капітал для всіх суб'єктів господарювання є ресурсом виробництва, такий самий як праця, земля та підприємницька здатність. В процесі виробничої діяльності форма капіталу постійно змінюється через збільшення чи зменшення його абсолютного розміру або складових. Йде постійна трансформація наявних ресурсів у капітал, товари або інші цінності. Якщо взяти власний капітал підприємства, то він дійсно є тією основою, яка визначає рівень його фінансової незалежності, фінансової стійкості та стабільності. Від того наскільки якісним є управління капіталом підприємства напрямку залежить й ефективність його загальновиробничої діяльності.

Сутність трактування категорії «капітал» сучасними науковцями представлені у таблиці 1.1.

Таблиця 1. 1 – Підходи до трактування сутності поняття «капітал»

Автор	Трактування поняття
Бідник О.І.	Капітал – власність, яка належить суб'єктам господарювання у даний час і абсолютно відділена від доходу, що приносить дана власність протягом певного періоду. Бідник О. І. даним трактуванням визначив двоїсту сутність категорії «капітал», що з одного боку розглядається як джерело створення продуктивного капіталу, а з іншого - причина виникнення зобов'язань.
Біла О.Г.	Капітал господарюючого суб'єкта визначається як використовуваний ним сукупні грошові ресурси або авансовий у господарську діяльність власний, позиковий та залучений капітал загалом.
Катан Л.І.	Поняття капітал розглядається як залучений його власниками в економічний процес у ролі інвестиційного ресурсу та фактору виробництва накопичений збереженням запас економічних благ, функціонування яких передбачає врахування фактору часу, ризику та платоспроможності (ліквідності) і ґрунтується на засадах ринкової економіки.
Крамаренко Г.О., Чорна О. Е.	Автори під категорією «капітал» розуміють фінансові ресурси господарюючого суб'єкта, що є необхідними для здійснення його діяльності і використовуються ним в обороті з метою одержання доходу і чистого фінансового результату (прибутку).
Моїсєєв С.В.	Капітал трактується як кошти суб'єкта господарювання, що обліковуються в пасиві його балансу. У свою чергу автор зазначає, що фінансовий капітал включає в себе власний (формується за рахунок власних джерел фінансових ресурсів) та позиковий (складається з позичкових фінансових джерел) капітали.
Опарін В.М.	Капіталом є направлена в основні засоби та обігові активи підприємства сума коштів. Таке визначення поняття характеризує його лише як грошові кошти і відображає виключно операційну діяльність підприємства, не розкриваючи його фінансову та інвестиційну сферу функціонування.
Поддєрьогін А.М.	Капітал являє собою кошти, що знаходяться у власності підприємства і які використовуються у процесі здійснення господарської діяльності з метою отримання фінансового результату (прибутку).
Подольська В.О.	Трактується категорія «капітал» як самозростаюча вартість (вартість, що під час виробничого процесу дає нову додану вартість).

Джерело: узагальнення автора на підставі [7,12,23,28,33]

З представленого наукового трактування поняття капітал представимо власний підхід до його тлумачення. Отже, до поняття капіталу суб'єкту господарювання відносять фінансові ресурси, які формуються через власний, залучений та запозичений капітал, що необхідні йому для ведення прибуткової

виробничо-господарської (науково-виробничої) діяльності при мінімально можливому ризику.

Форма власності та сфера діяльності підприємства впливає на те, яким чином формувати його капітал, тобто яка має бути його структура. В діяльності кожного підприємницького суб'єкту саме кризовий стан в країні чи в економіці (фінансова чи політична криза, воєнні дії та інше) найактуальнішим питанням є те, яким чином можна досягти чи зберегти стабільність його фінансового стану. Ця залежність полягає у використанні різних джерел фінансування, а за це відповідає саме структура капіталу підприємства. Раціональний підхід до вибору джерел формування та напрямків використання капіталу підприємства є ключовим чинником успішної реалізації його стратегії подальшого розвитку. Оптимальне управління капіталом забезпечує досягнення довгострокових цілей і зміцнення конкурентоспроможності підприємства [8].

В таблиці 1.2 представлені переваги різних джерел формування капіталу підприємства.

Таблиця 1.2 – Переваги різних джерел формування капіталу підприємства

Переваги формування капіталу за рахунок власного капіталу	Переваги формування капіталу за рахунок позикового капіталу
➤ власний капітал є фінансовою основою підприємства; ➤ залучення власного капіталу є більш простим порівняно з залученням позикового капіталу, яке корелює з тим, що рішення, пов'язані із збільшенням капіталу приймають власники та менеджери підприємства без необхідності отримання згоди від інших господарюючих суб'єктів; ➤ власний капітал забезпечує більш високу можливість генерування прибутку в усіх сферах діяльності.	➤ достатньо широкі можливості залучення, особливо за високого кредитного рейтингу підприємства; ➤ забезпечує ріст фінансового потенціалу підприємства за необхідності суттєвого розширення його активів та зростання темпів росту обсягів його господарської діяльності; ➤ більш низька вартість порівняно до власного капіталу за рахунок забезпечення ефекту "податкового щита"; ➤ можливість генерувати приріст фінансової рентабельності (коефіцієнт рентабельності власного капіталу).

Джерело: [27]

Якщо розглядати окремо напрямок управління капіталом як ресурсом, то з цієї точки зору він має бути ефективно використаним. Саме фінансовий менеджер вирішує яким чином необхідно інвестувати капітал підприємства, для того щоб отримати найвищу прибутковість. Тобто підприємство може виробляти нові види продукції, надавати нові послуги, починати виходити на нові канали реалізації тощо.

1.2 Методологія формування системи управління капіталом підприємства

Забезпечення необхідного розміру капіталу підприємства та формування його оптимальної структури (за допомогою якої можливо більш ефективно фінансування загальної діяльності) є головною метою управління капіталом підприємства. На управління капіталом підприємства покладено вирішення основних завдань та забезпечення всіх напрямків його роботи, які представлені на рисунку 1.2.

До складу механізму управління формуванням капіталу підприємства входять дії щодо ефективного планування та виконання управлінських функцій по формуванню необхідного розміру власних, залучених і позичених коштів. Тому на підприємствах виникає необхідність в тому, щоб запровадити новий або оновлювати існуючий організаційно-економічний механізм управління капіталом. Це має бути для того щоб дотримуватися принципів системності та контролю щодо управлінських дій [16].

Під організаційно-економічним механізмом управління капіталом підприємства розуміють систему з організаційного (заходи по організації, управлінню, змін в організаційній структурі підприємства) та економічного блоків (елементи аналізу, контролю та діагностики діяльності). Також він безпосередньо пов'язаний із цілями, функціями, методами, структурними елементами, суб'єктами та об'єктами управління.

Рисунок 1.2 – Завдання управління капіталом підприємства

Джерело: [16]

Загальний вигляд зазначеного механізму, як цілісної системи, є сукупністю окремих його блоків (підсистем), які формують систему функціональних зв'язків між визначеними об'єктами, суб'єктами, методами та іншими складовими діяльності. А також вони можуть використовуватися у взаємодії щоб досягти стратегічної мети: покращення фактичного стану капіталу підприємства на перспективу. Системність дії механізму управління капіталом підприємства представлена на рисунку 1.3.

Механізм управління капіталом як складова загального фінансового механізму підприємства виконує дві функції:

- щодо фінансового забезпечення діяльності підприємства необхідним для виробничо-господарської діяльності капіталом при оптимальній його структурі;

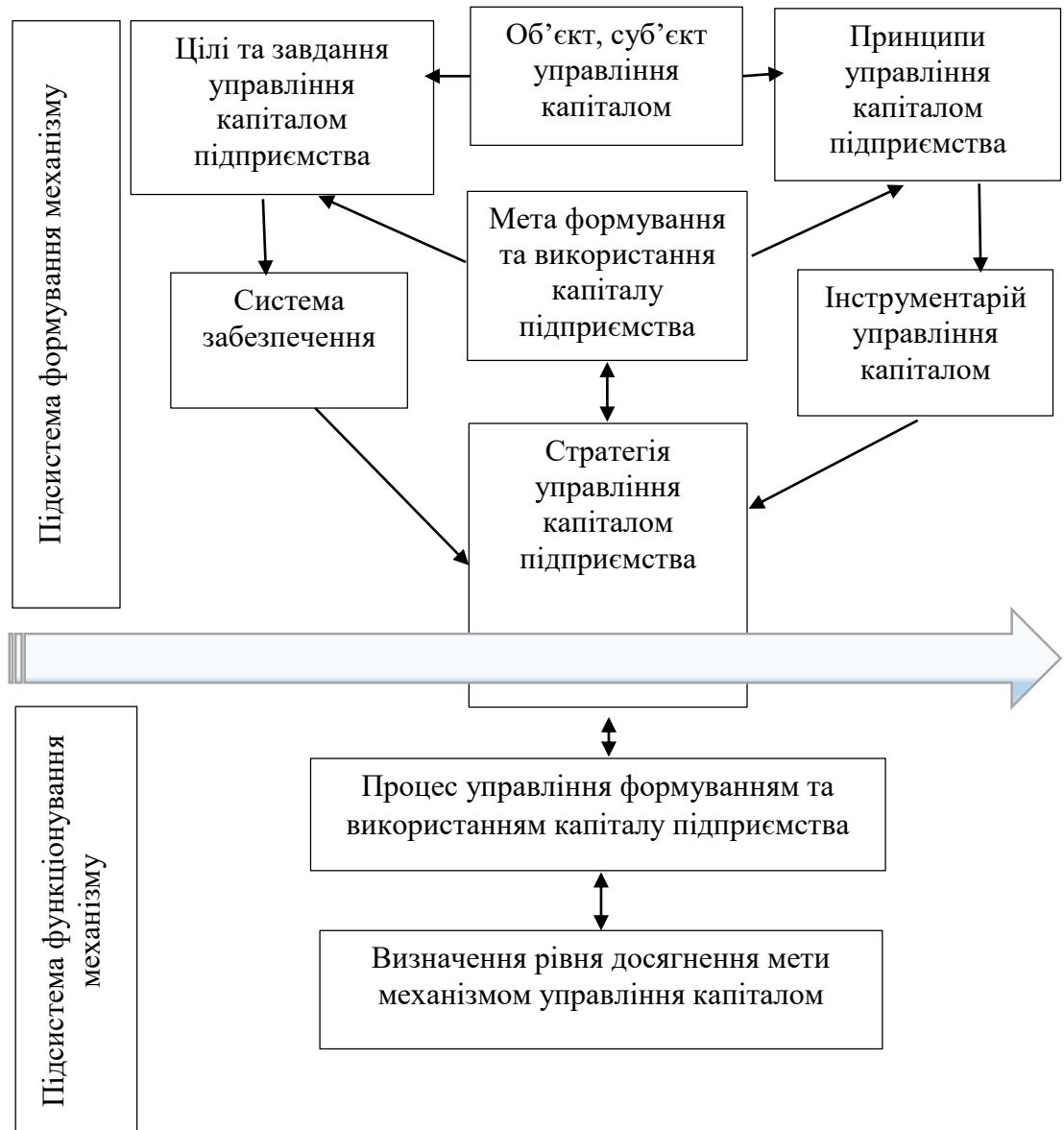

Рисунок 1.3 – Системність дії механізму управління капіталом підприємства

Джерело: [16]

- функція, за допомогою якої відбувається забезпечення підприємства ефективністю використання його капіталу.

Оптимальною структурою капіталу є співвідношення власного капіталу до позикового, в результаті якого забезпечується досягнення стратегічної мети діяльності підприємства. Управління його використанням відноситься до раціонального перерозподілу фінансових ресурсів, які мають забезпечувати їх використання для досягнення максимального ефекту.

Більш поглиблене вивчення сучасних проблем щодо загального управління фінансами підприємств, насамперед мають стосуватися саме формуванню розміру наявного капіталу. Щоб забезпечити ефективне цільове управління капіталом має бути проведена поглиблена систематизація та класифікація видів капіталу за певними критеріями [20]. Систематизація капіталу представлена за такими ознаками:

- 1) систематизація його розподілу за правом власності на власний, позиковий та залучений;
- 2) за групами джерел залучення (внутрішні джерела та зовнішні джерела залучення);
- 3) за терміном, на який він береться у позику (кредит) (довгостроковий чи короткостроковий капітал);
- 4) за терміном, на який він залучається у виробничі процеси (довгострокова чи поточна заборгованість підприємства).

Такий розподіл напрямків систематизації капіталу допомагає управлінському персоналу підприємства: по-перше, проводити раціоналізацію складу його джерел (оптимізація структури щодо ціни залучення капіталу та максимізація ринкової вартості); по-друге, оптимізувати форми його залучення (з врахуванням галузевих особливостей господарської діяльності та умов її організації) [34].

Фінансовим та економічним фундаментом будь-якого підприємства є його власний капітал, хоча більш ефективна його діяльність неможлива без залучення ним інших фінансових джерел, зокрема це позикові та залучені джерела. Вони мають сприяти на мікрорівні: значному розширенню обсягу виробництва, значно ефективному використанню власного капіталу та подальшому зростанню ринкової вартості підприємства. На макрорівні дозволяє пришвидшити терміни та обсяги формування державного бюджету, а також більшості позабюджетних цільових фондів. Отже, власні джерела фінансування підприємства (власний капітал) спочатку накопичується при

заснуванні самого підприємства та продовжує його нарощення впродовж всієї подальшої виробничої діяльності [35,36].

Завдання управління власним капіталом підприємства представлені на рисунку 1.4.

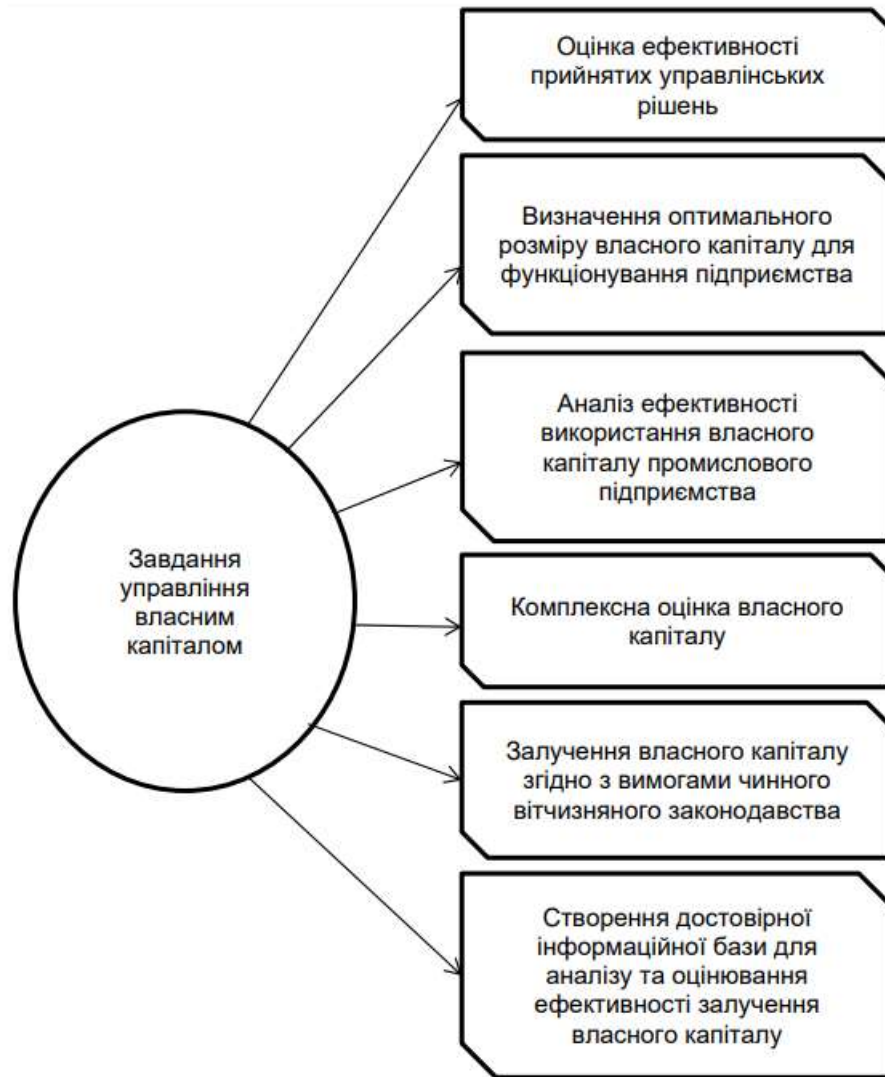

Рисунок 1.4 - Завдання управління власним капіталом підприємства
Джерело: [17]

Для того щоб ефективніше проводити управління цим видом капіталу необхідним є формування системи аналітичного забезпечення, через яку здійснюються процеси отримання необхідної аналітичної інформації. Далі вона буде використовуватися щоб прийняти необхідні управлінські рішення. Також зазначена система має на меті отримувати крім внутрішньої інформації

ще й зовнішню, через моніторинг цих факторів. В результаті буде виконана мета підприємства щодо підвищення (підтримання) ефективності системи управління власним капіталом [2,37].

Завдання управління запозиченим капіталом підприємства представлені на рисунку 1.5.

Рисунок 1.5 - Завдання управління запозиченим капіталом підприємства

Джерело: [9]

Кожне підприємство як правило залучає в свою діяльність зовнішні джерела: короткостроковий та довгостроковий позиковий капітал. Тобто, залучені фінансові джерела більше ніж одного року формують довгострокові борги, а менше ніж 1 рік - короткострокові боргові зобов'язання підприємства. Наприклад: банківські кредити (позики), від небанківських фінансових

установ та компаній; кошти від різних державних програм; застосування фінансового лізингу; податкового кредиту; товарного кредиту тощо. Відповідно залученими джерелами капіталу також потрібно ефективно управляти [26].

Моніторинг та аналітична діагностика капіталу суб'єкту господарювання надає можливість за підсумками її проведення:

- шукати та впроваджувати в його практичну діяльність резервів покращення складу та структури всіх джерел фінансування активів;
- поліпшувати ефективність використання капіталу для максимізації прибутку при мінімізації ризику;
- забезпечувати фінансову рівновагу та сталий розвиток;
- забезпечувати загальну фінансово-економічну безпеку.[19]

Визначені напрямки системи управління капіталом підприємства є взаємопов'язаними зі всіма функціями управління. Хоча в сучасних умовах українських реалій механізм, який пов'язаний із прийняттям оптимальних управлінських рішень носить досі проблемний характер. Відповідно якісно проведена діагностика буде сприяти покращенню управлінської діяльності більш на перспективу. Кожному підприємству, зокрема й для ТОВ НВП «Насостехкомплект, метою є розробити для себе індивідуальну модель, до якої будуть входити власні методики проведення діагностики капіталу: за певними напрямками, показниками та методами їх дослідження.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА СТАНУ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТОВ НВП «НАСОСТЕХКОМПЛЕКТ» М.СУМИ

2.1 Організаційно-економічна характеристика ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Повна назва підприємства: товариство з обмеженою відповідальністю науково-виробниче підприємство «Насостехкомплект», а скороченою є: ТОВ НВП «Насостехкомплект». Мета діяльності товариства є одержання прибутку.

Вищим органом ТОВ НВП «Насостехкомплект» є загальні збори учасників, що створюється з учасників товариства або ними назначених представників. Виконавчим органом є директор підприємства. Саме він і вирішує кадрові питання. Учасники, в яких у розпорядженні знаходиться більше ніж 20% голосів, мають право скликати збори раніше, ніж заплановано. За організаційно правовою формою це товариство з обмеженою відповідальністю.

Підприємство було засноване у 1997 році за ініціативою групи вчених та спеціалістів-машинобудівників. Розмір статутного капіталу складає 10,20 тис. грн. Внески засновників в статутний капітал підприємства:

- Гулим О. М. в сумі 5100 грн (50%);
- Фулеров Є. Є. в сумі 1836 грн (18%);
- Ляшко Є. С. в сумі 3264 грн (32%).

Предмет діяльності - впровадження прикладних розробок та здійснення сучасного інноваційного машинобудівного виробництва. ТОВ НВП «Насостехкомплект» виробляє продукцію, що використовується в таких видах промисловості, як нафтовій та газовій, хімічній та вугільній, харчовій та теплової, атомній енергомережі та машинобудівній. Код за КВЕД – 28.12 «Виробництво гідравлічного та пневматичного устаткування» [22].

Власний капітал складається із статутного капіталу та нерозподіленого прибутку. Додаткових джерел фінансування немає. Реєстрація статутного капіталу є обов'язковою та проводиться у державному реєстрі суб'єктів господарювання.

Обсяг та структура товарної продукції ТОВ НВП «Насостехкомплект» представлена в наступній таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 - Обсяг та структура товарної продукції ТОВ НВП «Насостехкомплект» м.Суми за 2021-2023 р.р.

Назва продукції	2021		2022		2023		В середньому за 2021-2023рр.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Двигуни	3859,2	28,3	3419,7	29,8	3817,3	32,4	3698,7	30,2
Турбіни	3575,6	26,2	3143,6	27,4	3186,2	27,0	3301,8	26,9
Електродвигуни та генератори	3448,9	25,3	2292,4	20,1	2621,2	22,2	2787,5	22,5
Тара з пластмас	1433,6	10,5	1788,3	15,6	1630,3	13,8	1617,4	13,3
Інше гідравлічне та пневматичне устаткування	1309,5	9,7	812,2	7,1	541,5	4,6	887,7	7,1
Всього	13626,8	100,0	11456,2	100,0	11796,5	100,0	12293,2	х

Джерело: фінансова звітність ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Отже, можемо констатувати негативне зменшення обсягу товарної продукції ТОВ НВП «Насостехкомплект» на 13,4%, тобто на 1830,3 тис.грн. Об'єктивними причинами таких негативних змін є: війна на території України, особливою саме є зона ризику – Сумська область, де і працює товариство, недостатність матеріалів для виготовлення турбін та іншого гідравлічного і пневматичного устаткування, значне зниження попиту на них як в нашому регіоні так і в інших прилеглих до нас регіонах, зростання конкуренції у більш безпечних та стабільних регіонах країни та інші об'єктивні та суб'єктивні чинники.

Найважливішим фактором управління розвитком підприємства є його співробітники. Тому що ефективність його діяльності напряму залежить від забезпеченості професійними та кваліфікованими кадрами, особливо це

стосується такого підприємства, яке має науково-виробниче спрямування. Персоналом підприємства є працівники, що працюють на ньому, які пройшли відповідну професійну підготовку та є достатній практичний досвід щодо його діяльності [3].

В таблиці 2.2 надані показники середньооблікової чисельності працівників та фонду оплати ТОВ НВП «Насостехкомплект».

Таблиця 2.2 - Показники динаміки середньооблікової чисельності працівників та фонду оплати праці ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р.

Показники	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021 (%)	Відхилення 2023/2021 (+/-)
1.Середньооблікова чисельність працівників, всього, осіб	36	41	36	-	-
2. Відпрацьовано 1 робітником, днів	250	255	253	101,2	3
3. Фонд оплати праці, тис. грн	217,4	421,4	372,7	171,4	155,3
4. Середньорічна заробітна плата 1 робітника, тис. грн	6,04	10,28	10,35	171,4	4,31

Джерело: фінансова звітність ТОВ НВП «Насостехкомплект»

За даними таблиці 2.2 можна констатувати, що за період дослідження кількість працівників ТОВ НВП «Насостехкомплект» становить 36 осіб, що є позитивним, адже немає великої плинності кадрів. Відносно 2022 року є зменшення працівників на 5 осіб через початок бойових дій на території Сумської області та мобілізації. Збільшення фонду оплати праці на 71,4% зумовлене інфляційними процесами через війну. Отже, необхідним є проведення додаткового заохочення працівників товариства через преміювання або виплату інших видів винагород, тому що середньорічна заробітна плата є досить низькою, особливо відносно підприємств в інших регіонах України.

Проведемо оцінку динаміки показників руху та складу основних фондів за даними, що наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка показників руху та складу основних фондів ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р., (тис. грн)

Показники	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021 р.р. (+/-)
Вартість основних виробничих фондів на початок року, тис. грн.	2651,5	2865,5	3026,1	374,6
Надійшло ОВФ за рік, тис. грн.	165,0	137,6	145,1	-19,9
Вибуло ОВФ за рік, тис. грн.	49,0	23,0	32,0	-17,0
Нараховано амортизації, тис. грн.	1891,3	2074,7	2223,4	332,1
Коефіцієнт надходження	0,06	0,05	0,05	-0,01
Коефіцієнт вибуття	0,02	0,01	0,01	-0,01
Коефіцієнт динаміки	0,04	0,04	0,04	-
Коефіцієнт заміни	0,04	0,04	0,04	-
Коефіцієнт оновлення	0,06	0,05	0,05	-0,01
Рівень зношення, %	71,3	72,4	73,4	2,14
Рівень придатності, %	28,6	27,6	26,5	2,14

Джерело: фінансова звітність ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Отже, за результатами дослідження динаміки показників руху та складу основних фондів в таблиці 2.3 висновками є наступне:

- по-перше, відмітимо збільшення вартості основних фондів на початок 2023 року в порівнянні з 2021 роком на 374,6 тис.грн (14,1%), а також суми амортизаційних відрахувань на 332,1 тис.грн (17,6%);
- по-друге, незмінними впродовж всього періоду дослідження залишаються такі показники як коефіцієнт динаміки та заміни основних фондів, які становлять відповідно 0,04 обидва;
- по-третє, було відмічене зменшення таких коефіцієнтів як надходження, вибуття та оновлення основних засобів відповідно на 0,01, що свідчить про зниження частки як введених так і вибулих основних засобів;
- по-четверте, наявним є негативне збільшення рівня зношення на 2,4%, який і так є значно високим в товаристві 71,% та 73,4% відповідно в 2021 та 2023 роках. Це свідчить про зменшення продуктивності виробничого процесу та збільшення експлуатаційних витрат. Відповідним при цьому є зменшення рівня придатності основних засобів на ті ж самі 2,4%. Для покращення стану основних засобів ТОВ НВП «Насостехкомплект»

необхідним є додаткове повне обстеження всього наявного обладнання, і вже за необхідністю провести ремонти (поточний чи капітальний).

Взагалі дефініція поняття прибуток має різні аспекти та значення в сучасній фінансово-економічній науці. Однак сама його сутність полягає у визначенні загальної економічної вигоди від господарської діяльності підприємства. Через отримання прибутку підприємство дотримується фінансової стійкості та надійності, а це є досить важливим показником його розвитку на майбутнє. Він формує позитивний фінансовий результат підприємства та дає можливість інвестувати його в подальший власний розвиток: в нові дослідження, технології та розробки, що сприяє конкурентоспроможності та зростанню бізнесу [24].

Проведемо оцінку фінансових результатів діяльності ТОВ НВП «Насостехкомплект» за даними, які надані в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Показники формування прибутку ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р., (тис. грн)

Показники	2021	2022	2023	Відхилення 2023 /2021 (+/-)
Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг	13626,8	11456,2	11796,4	-1830,4
Інші операційні доходи	295,6	63,0	3,3	-292,3
Разом доходи	13922,4	11519,2	11799,7	-2122,7
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	7405,6	7226,2	8040,0	634,4
Інші операційні витрати	3511,3	3794,7	3147,7	-363,6
Разом витрати	10916,9	11020,9	11187,7	270,8
Фінансовий результат до оподаткування	3005,5	498,3	612,0	-2393,5
Податок на прибуток	541,0	89,7	110,2	-430,8
Чистий прибуток (збиток)	2464,5	408,6	501,8	-1962,7

Джерело: форма № 2 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

За даними таблиці 2.4 можемо зазначити про зменшення розміру чистого доходу від реалізації продукції, робіт та послуг за період дослідження на 1830,4 тис. грн, що становить 13,4%. Негативна тенденція до зменшення

виявлена і за розмірами інших операційних доходів на 292,3 тис. грн., майже 99%. Через зменшення перших двох статей виявлено негативне зменшення загального обсягу доходів на 2122,7 тис. грн, тобто на 15,3%.

Витрати ТОВ НВП «Насостехкомплект» також мають негативну тенденцію, але ж до їх зростання. Так, собівартість продукції, робіт та послуг збільшилася за 2021-2023 р.р. на 634,4 тис. грн (8,6%). Позитивним при цьому є зменшення інших витрат на 363,6 тис. грн (10,4%). Через зміни у витратах загальний їх обсяг витрат збільшився не значно, тобто на 270,8 тис. грн (2,5%). Виявлене зменшення обсягів доходів та зростання обсягів витрат негативно вплинуло на фінансовий результат товариства, тобто на розмір його прибутку, який негативно зменшується на 1962,7 тис. грн. або на 79,6%, і становить 501,8 тис.грн у 2023 році відносно 2464,5 тис.грн у 2021 році.

В таблиці 2.5 представимо показники рентабельності ТОВ НВП «Насостехкомплект» та проведемо їх оцінку.

Таблиця 2.5 - Показники рентабельності ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р, %

Показники	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021 (+/-)
Рівень рентабельності активів	22,9	3,5	3,9	-19,0
Рівень рентабельності власного капіталу	29,9	4,8	5,6	-24,3
Рівень рентабельності діяльності	22,1	4,4	5,2	-16,9
Рівень рентабельності виробництва продукції	40,6	6,9	7,6	-33,0
Рівень рентабельності виробничих фондів	125,6	30,5	35,4	-90,2

Джерело: форма № 2 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

За даними таблиці 2.5 проведемо оцінку показників рентабельності і зазначимо про те, що всі вони значно зменшуються в динаміці за весь період дослідження. Це свідчить про те, що в товаристві є значне перевищення витрат над його доходами. Щодо рівня рентабельності, то він також відносно 2021 року має значне зменшення з 40,6% до 7,6%, однак в цілому він є на достатньому рівні. Рекомендується керівництву та фінансовій службі товариства провести досить ґрунтовну оцінку витрат, зокрема тих, що входять

до складу операційних витрат у собівартості продукції та послуг. Також, за можливості оновити канали реалізації власної продукції.

Отже, ТОВ НВП «Насостехкомплект» необхідно покращувати власну збутову діяльність через пошук нових каналів збуту, надання знижок постійним клієнтам, розширення асортименту продукції та послуг. Все це в результаті допоможе збільшити саме виручку від реалізації при зростанні обсягів продажу продукції. Також треба переглянути витрати на виробництво та реалізацію продукції, за необхідністю оновити власні основні засоби та обладнання, провести його модернізацію, щоб уникнути постійних ремонтів, залучати додаткові джерела фінансування діяльності.

2.2 Аналіз показників фінансового стану товариства

З метою забезпечення безперервного процесу виробничо-господарської діяльності, кожне підприємство формує для свого розпорядження відповідне майно, яке зазначає в активі свого Балансу. Матеріальні та нематеріальні ресурси разом, якими воно володіє, і які мають вартісну оцінку мають назву активи. В першому розділі активу балансу підприємства зазначають вартість його необоротних активів, які є сукупністю майнових цінностей, що належать підприємству та постійно (не один раз) беруть участь у процесі його господарської та виробничої діяльності, а також мають схильність до зносу і потребують постійного оновлення через амортизацію. Основою нематеріальних активів в більшості підприємств є основні засоби, які безпосередньо приймають участь у виробництві продукції, надання послуг та виконання робіт.

Методикою аналізу активів підприємства є сукупність певних методів, алгоритмів, процедур, що використовуються в певній послідовності для досягнення поставленої мети аналізу [13].

Показники аналізу динаміки складу необоротних активів ТОВ НВП «Насостехкомплект» представлені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Динаміка складу необоротних активів ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р., (тис.грн)

Показники	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021 р.р., (+/-)
Незавершені капітальні інвестиції, тис. грн.	39,9	40,0	40,2	0,3
Основні засоби, тис. грн.	760,2	790,8	802,7	42,5
Всього необоротних активів	800,1	830,8	842,9	42,8

Джерело: форма № 1 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

За даними таблиці 2.6 виявлено, що за період дослідження 2021-2023 роки зростає вартість необоротних активів ТОВ НВП «Насостехкомплект» на 42,8 тис. грн, тобто на 5,3%. В даному розділі 95% становлять основні засоби, вартість яких збільшилася на 42,5 тис. грн. Незавершені капітальні інвестиції в тенденції збільшилися незначно, а саме на 0,3 тис. грн.

Оборотними активи є ті матеріальні цінності, які мають обслуговувати виробничий процес, є спожитими для цього впродовж одного операційного циклу (таким періодом є як правило 1 рік) та не можуть бути використаними ще раз. Їх оцінка необхідна підприємству для того, щоб приймати рішення по багатьом управлінським завданням: облік їх наявності та руху, планування, аналіз, оцінки ефективності їх використання та інші. Після цього шукають шляхи щодо підвищення ефективності використання оборотних активів, що залежать від стадій, на яких вони були використані чи будуть використовуватися в перспективі [15].

Аналіз динаміки складу оборотних активів ТОВ НВП «Насостехкомплект» проведемо за даними таблиці 2.7.

За даними таблиці 2.7 можна зробити наступні висновки про те, що впродовж періоду дослідження в ТОВ НВП «Насостехкомплект» є збільшення розміру його оборотних активів на 22,4%, що у вартісному вимірі становить 2761,1 тис. грн. В цілому по 2 розділу активу балансу товариства бачимо як позитивні так і негативні зміни. До позитивних змін можна віднести наступні: по-перше, це зростання запасів на 75%, тобто на 2406,9 тис.грн, а по-друге,

Таблиця 2.7 – Динаміка складу оборотних активів ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р., (тис. грн)

Показники	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021 р.р., (+/-)
Запаси	3210,3	4357,2	5617,2	2406,9
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	2226,0	2311,9	2316,4	90,4
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1738,3	2609,1	3898,9	2160,6
Інша поточна дебіторська заборгованість	2362,1	2209,2	1826,8	-535,3
Гроші та їх еквіваленти	2429,2	1539,7	1032,7	-1396,5
Інші оборотні активи	344,6	332,6	379,6	35,0
Разом оборотних активів	12310,5	13359,7	15071,6	2761,1

Джерело: форма № 1 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

зменшення іншої поточної дебіторської заборгованості на 22,7% (535,3 тис.грн). До негативних змін відносимо значне збільшення дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом у два рази (2160,6 тис. грн.), незначне збільшення дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги лише на 4% (90,4 тис.грн) та зменшення грошових коштів на 58% (1396,5 тис.грн). Негативним моментом також є зменшення найбільш ліквідних активів, таких як гроші та їх еквіваленти на 1396,5 тис. грн. Позитивним є зменшення дебіторської заборгованості на 535,3 тис. грн.

Структура активів ТОВ НВП «Насостехкомплект» представлена на рисунку 2.1.

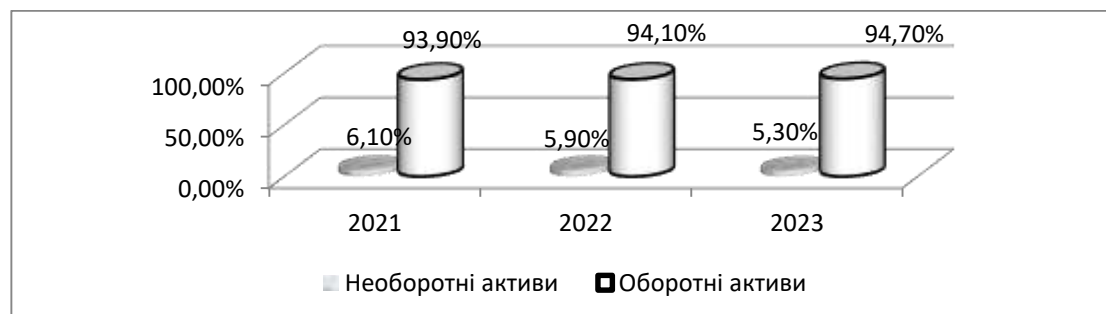

Рисунок 2.1 – Структура активів ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023р.р.

Джерело: форма № 1 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

За рисунком 2.1 наявна структура активу балансу ТОВ НВП «Насостехкомплект» впродовж періоду дослідження є практично незмінною, але при цьому все ж таки незначно змінюється. Найбільшу питому вагу в активах товариства займають оборотні активи, структура яких зростає в динаміці з 93,9% до 94,7%. В структурі активу оборотні активи відповідно мають зменшення з 6,1% до 5,3%. В цілому така структура активу вважається неефективною, тому що має бути більше необоротних активів на виробничому підприємстві.

Для того що б охарактеризувати ефективність використання оборотних активів ТОВ НВП «Насостехкомплект» проаналізуємо розраховані показники ефективності використання оборотних активів. Показники ефективності використання оборотних активів представлені в наступній таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 - Показники економічної ефективності використання оборотних фондів ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р., тис. грн.

Показники	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021 (+/-)
Середньорічна вартість оборотних фондів, тис. грн.	3554,9	4689,8	5996,8	2441,9
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	13626,8	11456,2	11796,4	-1830,4
Коефіцієнт оборотності	3,8	2,4	1,9	-1,9
Коефіцієнт закріплення	0,3	0,4	0,5	0,2
Тривалість 1 обороту, днів	95,2	149,4	185,6	90,4
Рентабельність ОФ, %	383,3	244,3	196,7	-186,6
Сума вивільнених (додатково залучених) оборотних фондів, тис. грн.	х	1307,0	1568,0	-

Джерело: фінансова звітність ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Середньорічна вартість оборотних фондів в 2023 році збільшилась більш, ніж в половину, але при цьому ж виручка від реалізації продукції зменшилась на 13,4%. Коефіцієнт оборотності зменшився на 1,9 при зростанні тривалості 1 обороту на 90,4 днів. Це свідчить про наявність невикористаних оборотних активів, та в цілому товариству необхідно зменшувати їх обсяг, проводити більш розгорнуту рекламну компанію як самого товариства так і

його продукції, та намагатися підвищити власну конкурентоспроможність на ринку відповідної продукції.

Ліквідність будь-якого активу підприємства виражена в його можливості досить швидко і з мінімальними витратами перетворюватися в грошові ресурси. А ступінь ліквідності активу визначається тривалістю його часового періоду, впродовж якого зазначене перетворення може відбуватися. Отже, чим коротшим є цей період, то вищою є ступінь ліквідності активу [6]. Саме через показники платоспроможності та ліквідності підприємства є взаємозв'язок з оборотними активами і за ними можна визначити його здатність проводити вчасно розрахунки за всіма своїми зобов'язаннями. Показники платоспроможності та ліквідності ТОВ НВП «Насостехкомплект» за період дослідження надані в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 - Показники платоспроможності та ліквідності ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023/2021 (+/-)
Коефіцієнт покриття	4,0	3,6	3,1	-0,9
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,8	0,4	0,2	-0,6
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,3	0,8	0,2	-0,1
Чистий оборотний капітал (робочий капітал), тис. грн.	9254,9	9632,8	10122,5	867,6
Співвідношення поточної дебіторської заборгованості і поточної кредиторської заборгованості	2,1	1,9	1,6	-0,5

Джерело: фінансова звітність ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Про стан платоспроможності та ліквідності ТОВ НВП «Насостехкомплект» за період дослідження проаналізуємо значення розрахованих показників та порівняємо їх із нормативними значеннями. Впродовж всього періоду коефіцієнт покриття зменшувався з 4,0 до 3,1, відповідні зміни є наближеними до нормативного значення даного показника, яке становить в межах від 2 до 3. Такий коефіцієнт як швидка ліквідність також мав тенденцію зменшення, що є негативним моментом, тому що він є набагато

меншим від його нормативного значення 0,6 - 0,8. Даний показник зменшився в динаміці з 0,8 до 0,2 і становить критичне значення в 2023 році. Третій коефіцієнт абсолютної ліквідності має також негативну тенденцію до зменшення з 0,8 до 0,2 (нормативне значення 0,1-0,3). Він в динаміці є в межах нормативного значення, однак його зменшення – негативний фактор впливу на термінові розрахунки з контрагентами підприємства і свідчить, що грошові кошти використовуються неефективно.

2.3 Аналіз стану та управління капіталом ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Про ефективність діяльності будь-якого підприємства свідчить наявний в нього загальний капітал та наскільки раціональним є формування його складових елементів. Власний капітал – це досить актуальний показник щодо діяльності підприємства, тому що він є джерелом довгострокового фінансування підприємства та свідчить про його кредитоспроможність. Економічна сутність власного капіталу та його структури обумовлює в необхідності його планування, контролю, а також проведення діагностики власного капіталу у кожного суб'єкту господарювання [5].

Саме власний капітал підприємства виступає гарантом успішної та прибуткової його діяльності, конкурентоспроможності на ринку та фінансової стабільності. Такий стан підприємству забезпечується тоді, коли розміри власного капіталу становлять основну частину його фінансових ресурсів. Отже, для повного та вчасного проведення діагностики щодо ефективності управління власним капіталом підприємства необхідно проводити аналіз показників його фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності [29].

Динаміка складу та структури статей власного капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» представлена в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Склад та структура власного капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р.

Статті	2021		2022		2023		Відхилення 2023/2021	
							(+/-)	%
Зареєстрований (пайовий) капітал	10,2	0,1	10,2	0,1	10,2	0,1	0,00	-0,01
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	10044,8	99,9	10453,4	99,9	10955,2	99,9	910,4	0,01
Всього власного капіталу	10055,0	100%	10463,6	100%	10965,4	100%	910,4	-

Джерело: форма № 1 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Проаналізувавши таблицю 2.10 констатуємо збільшення суми власного капіталу на 9,1%, тобто на 910,4 тис.грн. Власний капітал товариства складається із суми зареєстрованого капіталу (який не змінювався за період дослідження) і становить 10,2 тис.грн. Також із суми нерозподіленого прибутку, яка зростає в динаміці за період дослідження на 910,4 тис.грн.

Структура власного капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» в динаміці представлена на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2 – Структура власного капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023р.р.

Джерело: форма № 1 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Щодо структури власного капіталу, то найбільша питома вага належить нерозподіленому прибутку 99,9%, а на пайовий капітал припадає лише 0,1%.

Тому необхідно залучати більше джерел фінансування своєї діяльності, якими можуть стати: безоплатно отримані необоротні активи, проведення дооцінки активів, отримання фінансової допомоги. Нерозподілений прибуток складається з чистого прибутку для використання в майбутній діяльності, зазначається в складі власного капіталу підприємства. Отже, в цілому представлена динаміка та структура власного капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» є задовільною та має позитивні зміни [30].

Показники ефективності використання власного капіталу представлені в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Показники ефективності використання власного капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р.

Показник	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021 (+/-)
Коефіцієнт захисту власного капіталу	0,08	0,08	0,07	-0,01
Коефіцієнт ризику власного капіталу	1,2	1,0	1,0	-0,2
Коефіцієнт розвитку підприємства за рахунок самофінансування господарської діяльності	0,99	0,99	0,99	-
Рентабельність власного капіталу, %	24,5	3,9	4,6	-19,9
Оборотність власного капіталу	0,3	0,04	0,05	-0,25
Приріст власного капіталу, тис. грн.	2967,0	408,6	501,8	-2465,2

Джерело: форма № 1 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Виходячи із наведених даних таблиці 2.11 можна відмітити відсутність додаткового та резервного капіталу, через що виникає ризик схильності товариства до можливого банкрутства. Тому потрібно створити резервний капітал та перераховувати 5% від прибутку. Коефіцієнт захисту власного капіталу має тенденцію до зменшення, а отже він стає менш покритим. Потрібно збільшити кількість активів шляхом відновлення корисності та через їх відтворення. Шляхом самофінансування виробничої діяльності підприємство в минулому році не досягло ніяких позитивних змін, а отже потрібно проаналізувати свою діяльність та напрями витрат, за потреби

залучити додаткові кошти або зменшити видатки.

Частина капіталу підприємства, яка формується за рахунок зовнішніх джерел є залученим капіталом. Його як правило можна залучити через фінансовий ринок: позики, кредити, емісія цінних паперів тощо, і він є важливою складовою щодо фінансування підприємства. Також він є головним інструментом для повноцінного фінансування діяльності підприємства, хоча і пов'язаний із значними ризиками щодо використання [4]. Досягнення ефективного управління цим капіталом забезпечує підприємству сталу діяльність та зростання його вартості, забезпечує фінансову стійкість та здатність сплачувати відсотки та повертати кредитні ресурси вчасно і відповідно до умов договору. Підприємству необхідно визначити оптимальну комбінацію власного фінансування, яка б відповідала його потребам і враховувала всі обмеження. Ефективне управління залученим капіталом може допомогти підприємству бути більш конкурентоспроможним на ринку, оскільки допомагає впливати на вартість капіталу та загальну фінансову рентабельність [1].

Динаміка складу та структури позикового капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» представлена в таблиці 2.12

Таблиця 2.12 – Склад та структура позикового капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р., (тис. грн)

Статті	2021		2022		2023		Відхилення 2023/2021	
							(+/-)	%
III. Поточні зобов'язання і забезпечення								
товари, роботи, послуги	44,8	1,5	40,6	1,1	58,4	1,2	13,6	-0,3
розрахунками з бюджетом	2439,4	79,8	3004,4	80,6	4098,8	82,8	1659,4	3,0
у тому числі з податку на прибуток	541,0	17,7	89,7	2,4	110,2	2,2	-430,8	-15,5
розрахунками зі страхування	41,4	1,4	76,7	2,1	50,6	1,0	9,2	-0,4
розрахунками з оплати праці	217,4	7,1	421,4	11,3	372,7	7,5	155,3	0,4
Інші поточні зобов'язання	312,6	10,2	183,8	4,9	368,6	7,5	56,0	-2,7
Разом зобов'язання	3055,6	100	3726,9	100	4949,1	100	1893,5	-

Джерело: форма № 1 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

За даними таблиці 2.12 можна зробити наступний висновок про те, що за період дослідження є збільшення зобов'язань в 2023 році в порівнянні з 2021, що спричинено збільшенням поточних зобов'язань. Так, загальна динаміка поточних зобов'язань має негативне зростання. Загальний обсяг поточних зобов'язань збільшився з 3055,6 тис. грн у 2021 році до 4949,1 тис. грн у 2023 році. Приріст склав 1893,5 тис. грн, що відображає зростання на 61,9%. Це свідчить про значне підвищення боргового навантаження на підприємство.

Структура залучених джерел формування капіталу в ТОВ НВП «Насостехкомплект» за період дослідження представлена на рисунку 2.3.

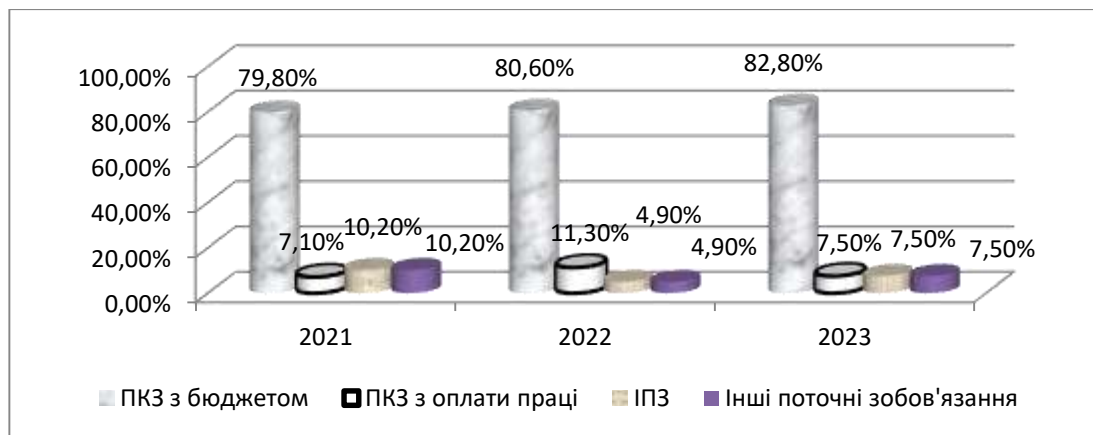

Рисунок 2.3 – Структура залучених джерел формування капіталу в ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023рр

Джерело: форма № 1 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Щодо самої структури залучених джерел товариства, то впродовж 2021-2023 років суттєво не змінювалася. Щодо змін структури зобов'язань, то розрахунки з бюджетом займають найбільшу частку в загальній структурі поточних зобов'язань (з 79,8% у 2021 році до 82,8% у 2023 році). Абсолютне зростання по цій статті склало 1659,4 тис. грн, що є ключовим фактором загального збільшення зобов'язань. Однак у розрахунках з податку на прибуток спостерігається значне скорочення (зменшення на 430,8 тис. грн, або -15,5%). Це свідчить про зниження оподаткованого прибутку, що було виявлено в попередніх розрахунках. Розрахунки з оплати праці зросли на 155,3

тис. грн (з 7,1% до 7,5% у загальній структурі). Це свідчить про можливе підвищення витрат на оплату праці або затримки у виплатах. Розрахунки зі страхування також зросли, але незначно (на 9,2 тис. грн), що становить мінімальний вплив на загальні зміни.

Інші поточні зобов'язання зменшились у структурі (з 10,2% у 2021 році до 7,5% у 2023 році), хоча абсолютний приріст склав 56,0 тис. грн. Зниження частки пов'язане зі зростанням інших статей. Найменшу частку займають зобов'язання за товари, роботи та послуги (зниження частки з 1,5% до 1,2%), що може бути результатом як оптимізації закупівельної діяльності так і скороченням розмірів операційної діяльності з постачальниками.

Показники ефективності використання позикового капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» представлені в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13 – Показники ефективності використання капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р.

Показники	2021	2022	2023	Відхилення, 2023/2021 (+/-)
Фінансовий результат до оподаткування, тис.грн	3005,5	498,3	612,0	-2393,5
Податок на прибуток, тис.грн.	541,0	89,7	110,2	-430,8
Чистий фінансовий результат, тис.грн	2464,5	408,6	501,8	-1962,7
Середній розмір капіталу, у тому числі:				
- власного капіталу	8571,5	10259,3	10714,5	2143,0
- позикового капіталу	2626,0	3391,3	4338,0	1712,0
Плече фінансового важеля (коефіцієнт заборгованості)	0,3	0,4	0,5	0,2
Рентабельність власного капіталу, %	24,1	3,0	4,6	-19,5
Рентабельність сукупного капіталу, %	18,8	2,9	3,2	-15,6
Темп інфляції, %	105,0	110,0	126,6	21,6
Ефект фінансового левериджу, %				
- в умовах стабільності цін	-0,03	-0,4	-5,9	-5,87

Джерело: форма № 1 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Як ми бачимо за даними таблиці 2.13 фінансовий результат до

оподаткування суттєво скоротився з 3005,5 тис. грн у 2021 році до 612,0 тис. грн у 2023 році, що відображає падіння на -2393,5 тис. грн (79,7%). Це свідчить про значне погіршення прибутковості підприємства внаслідок і зовнішніх, і внутрішніх економічних викликів (війна, зростання інфляції та відповідно до цього і витрат). Чистий фінансовий результат скоротився ще відчутніше: з 2464,5 тис. грн у 2021 році до 501,8 тис. грн у 2023 році (-1962,7 тис. грн, або 79,7%). Значне падіння розміру прибутку свідчить про необхідність проведення оптимізації витрат та перегляду стратегії доходності підприємства.

Приріст власного капіталу становив в динаміці на 2143,0 тис. грн (25%), що є позитивною зміною та свідчить про зростання внутрішніх ресурсів підприємства. Щодо позикового капіталу, то його збільшення на 1712,0 тис. грн (65,2%) є негативною зміною і свідчить про зростання боргового навантаження на підприємстві, що створює додаткові ризики.

Плече фінансового важеля (коефіцієнт заборгованості) зросло з 0,3 у 2021 році до 0,5 у 2023 році, що вказує на збільшення залежності підприємства від позикових коштів. Це може знижувати фінансову стійкість, особливо за умов нестабільності.

Рентабельність власного капіталу знизилася з 24,1% у 2021 році до 4,6% у 2023 році (19,5%), що свідчить про зниження прибутковості вкладень власників у підприємство. Рентабельність сукупного капіталу також суттєво зменшилась – із 18,8% до 3,2% (15,6 %), що вказує на загальну неефективність використання ресурсів підприємства.

Зміни, які спричинені зовнішніми факторами, тобто інфляцією наступні: темп інфляції за цей період зріс із 105,0% у 2021 році до 126,6% у 2023 році (21,6 %). Саме це вказує на посилення економічного тиску, що частково пояснює і зниження реальної прибутковості. Ефект фінансового левериджу погіршився з -0,03% у 2021 році до -5,9% у 2023 році (-5,87 %). Це означає, що використання позикових коштів не сприяло підвищенню рентабельності власного капіталу, а навпаки, створювало додаткові витрати.

Для того, щоб уникнути збитковості підприємства потрібно певну частину залучених коштів спрямувати на інвестиційну діяльність, а іншу – на підтримання виробничого процесу підприємства. Так виникне додатковий постійний дохід, який можна буде використати при сплаті зобов'язань, розрахунках з постачальниками та у вдосконаленні діяльності. Отже, для покращення показників ТОВ НВП «Насостехкомплект» необхідно:

- ✓ оптимізувати використання ресурсів;
- ✓ переглянути боргову політику та скоротити залежність від позикових коштів;
- ✓ зосередитися на зниженні витрат та пошуку додаткових джерел доходів;
- ✓ адаптуватися до зовнішніх економічних умов, зокрема до інфляційного впливу та військових ризиків в Сумському регіоні.

Визначимо та проаналізуємо загальну структуру джерел капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект», дані за якою внесені до таблиці 2.14.

Таблиця 2.14 – Динаміка формування структури капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р., (%)

Статті власного капіталу	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021 р.р., (+/-)
Питома вага власного капіталу	76,7	73,7	68,9	-7,8
Питома вага позикових джерел	23,3	26,3	31,1	7,8
Всього джерел капіталу	100	100	100	x

Джерело: форма № 1 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

За 2021–2023 роки структура капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» змінилася в бік збільшення частки позикових джерел на 7,8 % та відповідне зменшення власного капіталу. Це створює ризики для фінансової стійкості, але водночас свідчить про те, що підприємство більше почало залучати додаткове фінансування. У подальшому підприємству слід звернути увагу на формування структури капіталу щодо збільшення частки власних джерел ресурсів. Отже, зниження питомої ваги власного капіталу зменшує фінансову

стабільність підприємства, підвищуючи залежність від зовнішніх кредиторів. А зростання боргового навантаження може в подальшому збільшити витрати на обслуговування боргу та погіршити фінансові показники, зокрема рентабельність. Поступове збільшення питомої ваги позикового капіталу може свідчити про бажання підприємства використовувати ефект фінансового левериджу і за умови саме ефективного управління залучені кошти можуть сприяти зростанню доходів [14].

Проаналізуємо показники фінансової стійкості ТОВ НВП «Насостехкомплект» за допомогою показників в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15 - Показники фінансової стійкості ТОВ НВП «Насостехкомплект» протягом 2021-2023 рр.

Показники	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021 р.р., (+/-)
Коефіцієнт автономії	0,77	0,74	0,69	-0,08
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	1,22	1,28	1,37	0,15
Коефіцієнт фінансової стабільності (фінансування)	3,29	2,81	2,22	-1,07
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,77	0,74	0,69	-0,08

Джерело: фінансова звітність ТОВ НВП «Насостехкомплект»

За даними таблиці 2.15 можемо зробити наступні висновки про те, що коефіцієнт автономії у 2021 році становив 0,77, що свідчить про високий рівень фінансової незалежності, оскільки 77% активів фінансувалися за рахунок власного капіталу. Вже у 2023 році його значення знизилося до 0,69, що вказує на поступове зменшення власного фінансування. Відхилення за період дослідження становить -0,08. Зниження коефіцієнта автономії означає зростання залежності підприємства від позикових коштів, що може підвищити фінансові ризики.

Наступний коефіцієнт маневреності робочого капіталу у 2021 році становив 1,22 і поступово зріс до 1,37 у 2023 році (0,15), що є позитивною тенденцією. Зростання коефіцієнта маневреності означає, що підприємство

стало більш здатним покривати свої короткострокові зобов'язання власним оборотним капіталом, що позитивно впливає на ліквідність і платоспроможність.

Коефіцієнт фінансової стабільності (фінансування) у 2021 році становив 3,29, що свідчило про значний запас власного капіталу порівняно з позиковим. Вже до 2023 року він знизився до 2,22 (1,07), що свідчить про поступове скорочення співвідношення між власним і позиковим капіталом, що може знижувати стійкість підприємства в умовах фінансової нестабільності.

Коефіцієнт фінансової стійкості зменшився з 0,77 у 2021 році до 0,69 у 2023 році (0,08), що свідчить про зниження частки власного капіталу у загальному фінансуванні діяльності підприємства і вказує на зростання фінансової залежності від кредиторів.

До негативних тенденцій можна віднести: зниження коефіцієнтів автономії, фінансової стійкості та фінансування, що вказує на поступове збільшення боргового навантаження. Зменшення частки власного капіталу може створити ризики для фінансової стабільності підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Таким чином, в ТОВ НВП «Насостехкомплект» м.Суми необхідним є:

- ✓ провести оптимізацію структури капіталу: збільшення частки власного капіталу через реінвестування прибутків або залучення додаткових інвестицій;
- ✓ зменшувати боргове навантаження через оптимізацію використання позикових коштів;
- ✓ підтримувати власну ліквідність, тобто покращити ефективність управління оборотним капіталом підприємства для збереження високого коефіцієнта маневреності.

Підприємство також має враховувати фінансові ризики, пов'язані із зростанням позикових коштів, та розробляти стратегії управління щодо збереження стійкості у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТОВ НВП «НАСОСТЕХКОМПЛЕКТ» М.СУМИ

3.1 Етапи формування системи управління капіталом ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Ефективне управління капіталом є ключовим фактором успіху будь-якого підприємства. Для підвищення ефективності цього процесу в ТОВ НВП «Насостехкомплект» необхідно створити дієву систему аналітичного забезпечення. Завдяки регулярному аналізу фінансових показників та моніторингу зовнішнього середовища керівництво зможе приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації структури капіталу, інвестиційних проектів та управління ризиками. Це, в свою чергу, сприятиме підвищенню фінансової стійкості підприємства та зростанню його прибутковості, дозволить оптимізувати інвестиційні рішення, знизити фінансові ризики та забезпечити стабільний розвиток бізнесу.

Для ТОВ НВП «Насостехкомплект» на сучасному етапі його розвитку необхідним є вирішення наступних питань на перспективу:

- ✓ сформувати, провести аналіз та забезпечити в подальшому ефективне управління капіталом (фінансовими ресурсами) для досягнення стратегічних цілей підприємства;
- ✓ оптимізувати фінансову структуру капіталу для забезпечення його сталого розвитку та зростання;
- ✓ створити таку фінансову модель формування та управління капіталом підприємства, яка дозволить йому адаптуватися до всіх змін ринкового середовища та кризових явищ сьогодення [19].

Ефективне управління підприємством неможливе без якісного аналізу. Такий аналіз є невід'ємною частиною всіх управлінських процесів,

забезпечуючи їх ефективність та результативність. Завдяки аналізу підприємство отримує необхідну інформацію для оптимізації своїх процесів та досягнення кращих результатів [20]. Особливо зараз такі підприємства як ТОВ НВП «Насостехкомплект» стикаються з низкою проблем при прийнятті оптимальних управлінських рішень, особливо що стосується питань формування капіталу, фінансування витрат, кредитування тощо. Підприємства, що працюють у сфері наукових досліджень та розробок, а також виробництва технічних пристроїв, стикаються з цілим рядом викликів. Ці виклики зумовлені як внутрішніми факторами (організаційними, фінансовими), так і зовнішніми (технологічними, економічними, політичними, воєнними).

Підприємства, що працюють у сфері наукових досліджень та розробок, а також виробництва технічних пристроїв, стикаються з цілим рядом викликів. Ці виклики зумовлені як внутрішніми факторами (організаційними, фінансовими), так і зовнішніми (технологічними, економічними, політичними). Основні проблеми та виклики, які можна виділити:

1. Швидкий розвиток технологій, в результаті чого необхідно постійно оновлювати обладнання, технології та навички персоналу, щоб залишатися конкурентоспроможними;

2. Дефіцит кваліфікованих кадрів: нестача спеціалістів у сферах науки, інженерії та інформаційних технологій.

3. Висока вартість досліджень та розробок, відповідно вони потребують значних інвестицій, які необхідні для проведення наукових досліджень та створення нових продуктів.

4. Короткий життєвий цикл продуктів через швидке старіння такої продукції через постійний розвиток відповідних технологій.

5. Зростання конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

6. Через регуляторні вимоги відбуваються постійні зміни в законодавчих та нормативних актах, що впливають на діяльність підприємств.

7. Нестабільність економічної ситуації спричиняє значні коливання інфляції, валютних курсів, політичні кризи, війна тощо.

8. Зростають вимоги до екологічності продукції та виробничих процесів.

9. Цифрова трансформація вимагає адаптуватися до цифрових технологій, таких як: штучний інтелект, машинне навчання та інше.

Отже, саме в умовах війни підприємствам, особливо які ведуть свою виробничу діяльність в прифронтових регіонах (зокрема на Сумщині) потрібно знаходити та виконувати більш ефективні управлінські рішення для того щоб здійснити значний розвиток на майбутнє [11,38].

На рисунку 3.1 представлено модель щодо методики проведення моніторингу та оцінки капіталу.

Рисунок 3.1 – Модель методики проведення моніторингу та оцінки капіталу

ТОВ НВП «Насостехкомплект» в прийнятті управлінських рішень

Джерело: власні пропозиції автора

На першому етапі з представленої моделі управління ТОВ НВП «Насостехкомплект» має проводити оцінку наявності капіталу: в цілому, окремих його видів та структуру. Тому в процесі проведення оцінки його капіталу необхідним дослідити:

- 1) динаміку капіталу (обсяг, склад та структуру);
- 2) руху по ланках підприємства;
- 3) склад джерел фінансування майна;
- 4) платоспроможність активів і підприємства.

Перший етап оцінки полягає у детальному дослідженні структури та динаміки капіталу підприємства. Для цього застосовують вертикальний та горизонтальний аналіз балансу. Вертикальний аналіз дозволить оцінити структуру капіталу на початок та кінець аналізованого періоду, тобто побачити, яка частка кожного виду капіталу у загальному обсязі. Горизонтальний аналіз дасть змогу виявити абсолютні та відносні зміни в обсязі та складі капіталу за певний період. Тобто, в результаті буде отримана інформація про те, наскільки збільшився або зменшився загальний капітал, а також як змінилася частка кожного його елемента. Далі оцінюють рух капіталу, що дозволить оцінити, наскільки активно оновлюється капітал підприємства, тобто які суми капіталу надходять і які вибувають. Таким чином, після першого етапу керівництво ТОВ НВП «Насостехкомплект» отримає повну картину щодо стану його капіталу, що і буде основою для прийняття подальших управлінських рішень.

Другий етап оцінки призначений для того, щоб визначити наскільки ефективно використовується капітал підприємства: чи є його інвестиції ефективними. Це можна розглядати у двох основних аспектах:

1. Якою є ефективність використання всього капіталу та кожного його виду. Розрахунки показників та їх оцінка дозволить керівництву зрозуміти, які саме інвестиції приносять найбільший прибуток.

2. Наскільки ефективно виконуються фінансові плани підприємства і як змінилися ключові показники, що впливають на це. Тобто проводиться

порівняння фактичних результатів з плановими, а також динаміку розвитку підприємства [39].

Тому ТОВ НВП «Насостехкомплект» на цьому етапі моніторингу та оцінки може:

- ✓ виявити «вузькі місця» в використанні капіталу;
- ✓ оцінити ефективність різних інвестиційних проектів;
- ✓ прийняти рішення щодо оптимізації структури капіталу;
- ✓ розробити більш ефективну фінансову стратегію.

Отже, завдяки цьому етапу моніторингу керівництву підприємства можна прийняти більш обґрунтовані рішення щодо розвитку бізнесу на найближчу перспективу.

На третьому етапі даної моделі визначаються причини, які впливають на ефективність використання капіталу підприємства, тобто якими є конкретні фактори розвитку чи його гальмування. Через вплив різних факторів можна з'ясувати наступне: як зміни в структурі капіталу, зміни зовнішніх умов та інші чинники впливають на такі показники, як платоспроможність, оборотність і рентабельність; які саме фактори мають найбільший вплив на фінансові результати. В результаті керівництво може прийняти обґрунтовані рішення через з'ясування всіх причинно-наслідкових зв'язків, що і дозволить приймати більш ефективні управлінські рішення. Також можна передбачити, яким чином зміняться фінансові показники при зміні тих чи інших факторів та знайти резерви (можливості) для поліпшення фінансових результатів.

Четвертий етап аналізу - це, по суті, розробка індивідуального фінансового плану для підприємства, в якому необхідно знайти структуру капіталу, яка дозволить йому працювати максимально ефективно. Для цього визначають оптимальне співвідношення між власними і позиковими коштами: скільки необхідно залучити зовнішніх джерел, а скільки буде власних. Це рішення залежить від багатьох факторів, таких як: діяльність, власні ризики та довгострокові цілі.

Оцінка динаміки фінансового результату дозволить визначити, як різні варіанти структури капіталу впливають на прибуток підприємства. Крім співвідношення власного і позикового капіталу також необхідно оцінити такі показники як: резерви формування капіталу, рентабельність і кредитоспроможність. Це допоможе оцінити, наскільки стійким є фінансове становище підприємства. За рахунок цього можна прийняти відповідні управлінські рішення керівництву ТОВ НВП «Насостехкомплект» щодо:

1. Максимізації прибутку, тому що правильно підібрана структура капіталу дозволить збільшити прибуток.

2. Зменшення ризиків, тому що можливо знизити ризик неплатоспроможності.

3. Покращення фінансової стійкості і завдяки цьому підприємство стане більш стійким до зовнішніх негативних впливів.

Саме на цьому етапі буде підібрана така структура капіталу, яка ідеально підходитиме саме підприємству і дозволить досягти як поточних так і стратегічних цілей. Таким чином, буде створена міцна фінансова основа для подальшого розвитку бізнесу.

Завершується комплексна оцінка системи управління капіталом п'ятим етапом. На основі отриманих даних керівництво розроблятиме заходи, спрямовані на оптимізацію структури капіталу, підвищення ефективності його використання та забезпечення стабільного фінансового розвитку ТОВ НВП «Насостехкомплект». Для успішної реалізації цих заходів необхідно забезпечити безперебійний обмін фінансовою інформацією між усіма підрозділами підприємства, що передбачає вдосконалення системи і обліку, і аналізу. Кожен підрозділ повинен брати активну участь у цьому процесі та нести відповідальність за якість наданої інформації. Такий підхід дозволить приймати обґрунтовані управлінські рішення, спрямовані на покращення фінансових показників підприємства.

Ефективний аналіз капіталу сучасного підприємства неможливий без використання спеціалізованого програмного забезпечення. На жаль, для

аналізу капіталу, зокрема ТОВ НВП «Насостехкомплект», на сьогоднішній день немає розроблених інструментів. Вони обмежуються тільки використанням даних фінансової звітності, що хоч і дає загальне уявлення про фінансовий стан, проте є недостатнім для глибокого аналізу структури та ефективності використання капіталу. Для вирішення цієї проблеми пропонуємо розробити окремий модуль, який інтегрується з Excel. Такий модуль дозволить автоматизувати багато рутинних операцій, використати потужні обчислювальні можливості Excel та створити інструмент, спеціально адаптований для аналізу капіталу підприємства [30]. Основні особливості модуля визначені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Особливості аналізу капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» за допомогою інтегрованого модуля

Метод аналізу	Переваги	Недоліки	Придатність для ТОВ НВП «Насостехкомплект»
Ручний аналіз у Excel	Гнучкість, доступність	Трудомісткість, схильність до помилок, обмежені можливості	Застосовується
Спеціалізоване програмне забезпечення	Автоматизація, точність, розширені функції	Висока вартість, необхідність навчання	Може бути розглянута альтернатива
Самостійно розроблений модуль для Excel	Оптимальне співвідношення ціни та якості, адаптація під конкретні потреби	Вимагає розробки, може бути складним у підтримці	Запропоноване рішення

Джерело: власні пропозиції автора

Запропонована модель аналізу капіталу в системі ефективного управління ним в ТОВ НВП «Насостехкомплект» дозволить:

- ✓ проводити організацію аналітичного процесу щодо капіталу підприємства більш ефективно;
- ✓ знайти та обґрунтовувати можливі резерви щодо зміни (покращення) складу та структури капіталу;

✓ підвищити ефективність його використання в подальшому економічному зростанні як вартості самого капіталу так і підприємства взагалі;

✓ досліджувати заходи в практичній реалізації знайдених резервів, для того щоб сформувані альтернативні пропозиції по вибору і прийняттю управлінських рішень в цьому напрямку.

Все це є вже останнім, шостим етапом проведення визначеного аналізу власного капіталу, що є конкретним етапом, де формуються практичні пропозиції по використанню виявлених резервів. На рисунку 3.2 зобразимо оптимальний процес щодо рішень по оптимізації структури джерел відтворення капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект».

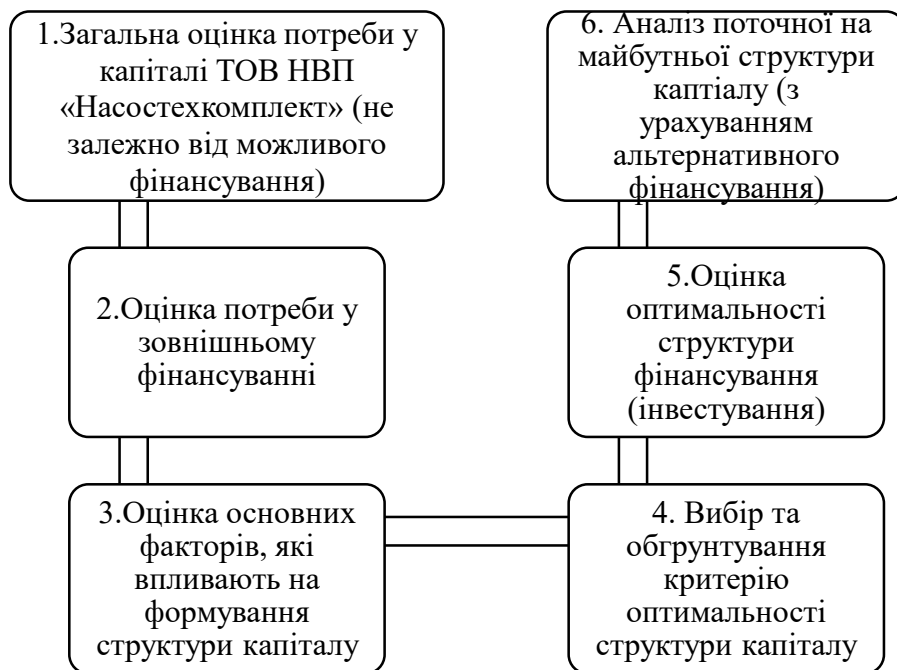

Рисунок 3.2 – Процес щодо рішень по оптимізації структури джерел відтворення капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Джерело: власні пропозиції автора

Виходячи з вищевказаних етапів процесу оптимізації структури фінансування відтворення основного капіталу можлива розробка загальної стратегії управління капіталом підприємства.

Ключовими проблемами ефективного управління капіталом є необхідність постійного оновлення основних засобів та оптимізації оборотних коштів. Оновлення основних засобів викликане технічним старінням, зміною виробничих потреб, інноваціями, екологічними вимогами та соціальними факторами. Управління оборотними коштами спрямоване на підтримання оптимального рівня запасів та дебіторської заборгованості для забезпечення ліквідності підприємства [9].

3.2 Моделювання структури капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект»

WACC (Weighted Average Cost of Capital), або середньозважена вартість капіталу, є одним з найважливіших показників у фінансовому аналізі. Вона використовується для оцінки загальної вартості фінансування підприємства, тобто середньої вартості кожного грошового еквіваленту, який воно залучає від різних джерел (власників, кредиторів тощо).

За допомогою методики WACC можливим є порівняння вартості капіталу підприємства з конкурентами, а також провести оптимізацію структури капіталу через балансування ризику та прибутковості. Підприємство може використовувати WACC для визначення оптимального співвідношення між власним та залученим капіталом, балансуючи між ризиком і прибутковістю.

Найбільш прийнятою і простою методикою розрахунку WACC є сума добутків питомої ваги кожної частки на її вартість [10]:

$$WACC = (\sum_{i=1}^I W_i \times P_i) \times 100\% \quad (3.1)$$

Вартість власного капіталу будемо визначати альтернативною можливістю його використання, а саме ставкою по депозитах для юридичних осіб.

Визначимо середньозважену вартість капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 роки в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Вихідні дані та розрахунок середньозваженої вартості капіталу підприємства ТОВ НВП «Насостехкомплект» за 2021-2023 р.р.

Джерела фінансування	Сума, грн	Питома вага, W_i	Вартість, P_i	WACC
2021				
Власний капітал	10200	0,10	8	80
Нерозподілений прибуток	10044800	99,90	8	79920
Разом	10055000	100	-	WACC = 80000
2022				
Власний капітал	10200	0,10	8	80
Нерозподілений прибуток	10453400	99,90	8	79920
Разом	10463600	100	-	WACC = 80000
2023				
Власний капітал	10200	0,09	8	72
Нерозподілений прибуток	10955200	99,91	8	79928
Разом	10965400	100	-	WACC = 80000

Джерело: фінансова звітність ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Отже, ТОВ НВП «Насостехкомплект» протягом всього періоду дослідження здійснює свою діяльність тільки за рахунок власних джерел (власного капіталу та нерозподіленого прибутку). Відповідно немає кредитів, і не має розрахунків за іншими джерелами фінансування. Ті ж самі залучені джерела – кредиторські зобов’язання, є безкоштовним комерційним кредитом для підприємства.

Для того, щоб оптимізувати структуру капіталу підприємства за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності, розглянемо дані таблиці 3.3.

Отже, найбільш ефективною структурою капіталу підприємства з боку рентабельності власного капіталу є базовий рік, тобто 2021. За даними таблиці 3.3 можемо зробити висновки про те, що впродовж 2021-2023 років підприємство мало різні варіанти структури капіталу. До зниження рентабельності активів призвело збільшення частки залученого капіталу в

Таблиця 3.3 - Вибір оптимальної структури капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Показники	Варіанти		
	Базовий (2021)	1 (2023)	2 (2022)
Середня сума капіталу, тис. грн., в т.ч.			
- власного капіталу, тис. грн.	10055,00	10965,40	10463,60
- залученого (позиченого) капіталу, тис. грн.	2838,20	4576,40	3305,50
Сума валового прибутку (без врахування витрат на сплату % за кредит), тис. грн.	6221,20	3756,40	4230,00
Рентабельність активів, %	22,92	3,85	3,51
Ставка податку на прибуток, %	18,00	18,00	18,00
Сума податку на прибуток, тис. грн.	541,00	110,20	89,70
Сума чистого прибутку, тис. грн.	2464,50	501,80	408,60
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (Коефіцієнт фінансової рентабельності)	29,89	5,58	4,76
Приріст рентабельності власного капіталу обумовлений використанням залученого капіталу, %	-	-19,07	-19,41

Джерело: форма № 1 ТОВ НВП «Насостехкомплект»

загальній сумі капіталу, тобто залучений капітал був неефективно використаним. Не дивлячись на те, що збільшилася сума валового прибутку в базовому 2021 році, чистий прибуток значно зменшився в наступні періоди дослідження через зростання витрат.

Про зниження рентабельності власного капіталу свідчить різке зниження коефіцієнта його рентабельності. Це означає, що власники отримали менший дохід на вкладений капітал. Неефективність використання залученого капіталу при збільшенні його розмірів не призвело до зростання прибутковості підприємства, а навпаки, погіршило фінансові показники. Це свідчить про те, що додаткові кошти були інвестовані в неефективні проекти та використовувались не за призначенням. Збільшення частки залученого капіталу підвищило фінансову залежність підприємства від зовнішніх кредиторів, що збільшило фінансові ризики.

В таблиці 3.4 представлені завдання та управлінські дії щодо покращання ефективності використання капіталу на ТОВ НВП «Насостехкомплект».

Таблиця 3.4 – Завдання та управлінські дії щодо покращання ефективності використання капіталу на ТОВ НВП «Насостехкомплект»

Завдання	Прийняття управлінських дій
Оптимізація структури капіталу	Зниження частки залученого капіталу, збільшення частки власного капіталу
Розробка довгострокової фінансової стратегії	Визначення оптимальної структури капіталу, джерел фінансування, напрямів інвестування
Посилення контролю за використанням залучених коштів	Розробка системи контролю ефективності інвестиційних проектів
Збільшення частки власного капіталу	Реінвестування прибутку, залучення додаткових інвестицій від власників
Перегляд інвестиційної політики	Відмова від неефективних проектів, фокус на високоприбуткові інвестиції

Джерело: власні пропозиції автора

Існує декілька моделей управління капіталом підприємства.

1. Консервативна модель: мінімізує ризики, але може обмежити зростання підприємства через недостатнє використання фінансового важеля. Підприємство фінансує оборотні активи в основному за рахунок власних коштів, мінімізуючи ризики, але зменшуючи потенційний прибуток.

Агресивна модель: дозволяє швидко збільшити обсяги виробництва та продажів, але підвищує ризик неплатоспроможності в разі непередбачених ситуацій. Оборотні активи фінансуються переважно за рахунок короткострокових кредитів, що дозволяє збільшити прибуток, але підвищує ризик неплатоспроможності.

Помірна модель: забезпечує баланс між ризиком і прибутковістю, дозволяючи підприємству гнучко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури. Це компромісний підхід, коли частина оборотних активів фінансується за рахунок короткострокових кредитів, а частина — власними коштами, забезпечуючи баланс між прибутковістю та ризиком.

В таблиці 3.5 представлені підходи управління капіталом до визначених моделей.

Таблиця 3.5 – Підходи управління капіталом до визначених моделей

Назва	Характеристика
Консервативний підхід	Передбачає використання власного капіталу і довгострокових зобов'язань для формування необоротних активів та половини змінної частини оборотних активів. Перевагою цього підходу є забезпечення мінімального ризику, так як короткострокові зобов'язання використовуються у незначних обсягах для формування змінної частини оборотних активів. У той же час, така політика фінансування дуже обтяжлива для підприємства у зв'язку з високою вартістю капіталу, що використовується. Крім того, вона передбачає витрати, пов'язані з неповним використанням залученого довгострокового капіталу в періоди зменшення змінної частини оборотних активів.
Агресивний підхід	Спрямований на використання власного капіталу та довгострокових зобов'язань лише для фінансування необоротних активів. Оборотні активи у повному обсязі формуються за рахунок короткострокових зобов'язань. Ця політика фінансування активів забезпечує найнижчу вартість капіталу підприємства, проте вона обмежена занадто високим ризиком можливості втрати або недостатності капіталу.
Компромісний підхід	Передбачає фінансування необоротних активів та постійної частини оборотних активів за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань. При цьому, змінна частина оборотних активів фінансується короткостроковими зобов'язаннями. Така політика залучення джерел дає змогу досягти компромісу між вартістю капіталу та ризиком його втрати.

Джерело: [18, 32]

Змоделюємо модель капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» за допомогою таблиці 3.6.

На основі проведеного аналізу таблиці 3.6 можна зробити висновок, про те що ТОВ НВП «Насостехкомплект» протягом аналізованого періоду, змінювало свої моделі фінансування. Спочатку, у 2021-2022 роках, підприємство використовувало більш агресивну модель, а потім поступово перейшло до більш консервативної моделі, яка характеризується збільшенням частки власного капіталу і зниженням залежності від зовнішніх джерел фінансування у 2023 році.

Таблиця 3.6 - Модель фінансування активів ТОВ НВП «Насостехкомплект» на 2021-2025 р.р., (тис.грн)

Підхід	Необоротні активи	Постійна частина оборотних активів	Змінна частина оборотних активів	Фінансування необоротних активів та постійної частини	Фінансування змінної частини
2021					
Консервативний	800,1	6155,25	6155,25	3577,8	6155,25
Агресивний	800,1	6155,25	6155,25	800,1	12310,5
Компромісний	800,1	6155,25	6155,25	6955,35	6155,25
2022					
Консервативний	830,8	6679,85	6679,85	3895,25	6679,85
Агресивний	830,8	6679,85	6679,85	830,8	13359,7
Компромісний	830,8	6679,85	6679,85	7510,65	6679,85
2023					
Консервативний	842,9	7535,8	7535,8	4107,3	7535,8
Агресивний	842,9	7535,8	7535,8	842,9	15071,6
Компромісний	842,9	7535,8	7535,8	8378,7	7535,8
2024					
Консервативний	870,0	7608,5	7608,5	4574,3	7608,5
Агресивний	870,0	7608,5	7608,5	870,0	15217,0
Компромісний	870,0	7608,5	7608,5	8478,0	7608,5
2025					
Консервативний	1008,0	8540,0	8540,0	5028,0	8540,0
Агресивний	1008,0	8540,0	8540,0	1008,0	17080,0
Компромісний	1008,0	8540,0	8540,0	9548,0	8540,0

Джерело: власні пропозиції автора

Оптимальний вибір підходу залежить від конкретних цілей і стратегії підприємства. Консервативний підхід забезпечує стабільність, але може обмежувати зростання. Агресивний підхід сприяє швидкому зростанню, але пов'язаний з високими ризиками. Компромісний підхід поєднує елементи перших двох, забезпечуючи баланс між стабільністю та зростанням.

В таблиці 3.7 представимо планову динаміку капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» з урахуванням визначеної моделі управління.

Таблиця 3.7 – Планова динаміка капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» з урахуванням визначеної моделі управління, (тис.грн)

Рік	Власний капітал	Позиковий капітал	Загальний капітал
2023	10965,4	4949,1	15914,5
2024	12062,0	4025,0	16087,0
2025	13871,0	4217,0	18088,0

Джерело: власні розрахунки автора

За даними таблиці 3.7 проаналізуємо загальну тенденцією зміни фінансової структури на перспективу, збільшення власного капіталу. З 2021 по 2025 рік спостерігається стійка позитивна тенденція до збільшення власного капіталу, що свідчить про те, що підприємство буде більш активно акумулювати внутрішні ресурси й на перспективу. Частка позикових коштів у загальній структурі капіталу має тенденцію до зниження. Це вказує на те, що підприємство прагне знизити свою залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Планову динаміку формування структури капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» визначено в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Планова динаміка формування структури капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект», (%)

Статті власного капіталу	2021	2022	2023	2024	2025	Відхилення 2025/2023 р.р., (+/-)
Питома вага власного капіталу	76,7	73,7	68,9	74,9	76,7	-
Питома вага позикових джерел	23,3	26,3	31,1	25,1	23,3	-
Всього джерел капіталу	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

Джерело: власні розрахунки автора

За даними таблиці 3.8 на перспективу планується збільшення частки власного капіталу. Так, в 2025 році відносно 2024 року зросте питома вага власного капіталу з 74,9% до 76,7%. Це свідчить про те, що підприємство зміцнить свою фінансову незалежність та знизить залежність від зовнішніх джерел фінансування. Зміна структури капіталу в бік збільшення частки власного капіталу є позитивною тенденцією, оскільки вона свідчить про підвищення фінансової стійкості підприємства. Відповідно, частка позикового капіталу зменшилася з 25,12% до 23,31%, що означає про те, що підприємство фактично стане менш залежним від своїх кредиторів. Зменшення частки позикового капіталу означає, що підприємство менше залежить від зовнішніх джерел фінансування і має більшу свободу у прийнятті управлінських рішень.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що фінансова структура капіталу підприємства за 2024-2025 роки змінюється в позитивному напрямку. Збільшення частки власного капіталу свідчить про підвищення фінансової стійкості та незалежності підприємства. І в 2025 році ТОВ НВП «Насостехкомплект» зможе повернутися до більш ефективної структури капіталу, яка була в нього в довоєнному 2021 році.

Отже, в ТОВ НВП «Насостехкомплект» можемо констатувати про наступні управлінські рішення щодо вибору моделі формування його капіталу:

✓ 2021-2022 роки: зменшення частки власного капіталу свідчить про використання більш агресивної моделі фінансування, оскільки підприємство активно залучало зовнішні джерела для фінансування своєї діяльності.

✓ 2022-2024 роки: збільшення частки власного капіталу вказує на перехід до більш консервативної моделі фінансування. Підприємство намагалося частково знизити свою залежність від зовнішніх джерел фінансування та зміцнити фінансову стійкість.

✓ 2024-2025 роки: підприємство закріпить використання обраної консервативної моделі фінансування, через що відбудуться стабілізаційні процеси в структурі капіталу, яка буде більш ефективною.

Рівень конкурентоспроможності підприємства визначається багатьма факторами, зокрема: рівнем конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках, впровадженням інновацій, фінансовою стійкістю, ефективним управлінням капіталом, професійною кваліфікацією персоналу та стратегічним маркетингом. Таким чином, провівши дослідження можемо зробити висновки про те, що для підвищення ефективності управління капіталом і забезпечення подальшої конкурентоспроможності ТОВ НВП «Насостехкомплект» можна запропонувати такі напрями:

- ✓ адаптацію виробництва до міжнародних стандартів: модернізувати виробничі процеси відповідно до вимог європейських та світових ринків, що сприятиме розширенню експортного потенціалу;
- ✓ провести ребрендинг підприємства та продукції: оновлення бренду відповідно до сучасних вимог ринку для підвищення впізнаваності та довіри споживачів;
- ✓ розробити нову маркетингову стратегію: створення маркетингового плану, який враховує потенційні ризики, включаючи геополітичні, зокрема наслідки воєнних дій.
- ✓ провести оптимізацію структури капіталу: зміцнення фінансової стійкості підприємства через балансування власного та позикового капіталу, що забезпечить гнучкість у фінансуванні операцій.
- ✓ запровадити інноваційні напрями власного розвитку: запровадження сучасних технологій у виробництво для підвищення ефективності, якості продукції та конкурентоспроможності на ринку [31].

ВИСНОВКИ

Поняття «капітал підприємства» є багатограним і охоплює різноманітні фінансові ресурси, необхідні для його діяльності. В умовах економічної нестабільності оптимальна структура капіталу є ключовим фактором стабільності підприємства. Ефективне управління капіталом спрямоване на максимізацію прибутку та добробуту як власників, кредиторів так і працівників підприємства.

У складних економічних умовах раціональне формування та використання капіталу є критично важливим для виживання та розвитку бізнесу. Оптимальна структура капіталу дозволяє підприємству не тільки подолати кризу, але й забезпечити стійкий розвиток у майбутньому. Управління капіталом підприємства - це стратегічний процес, спрямований на максимізацію вартості бізнесу. Вибір джерел фінансування та напрямків використання капіталу безпосередньо впливає на конкурентні переваги підприємства і його здатність досягати довгострокових цілей.

ТОВ НВП «Насостехкомплект» виробляє продукцію, що використовується в таких видах промисловості, як нафтовій та газовій, хімічній та вугільній, харчовій та тепловій, атомній енергомережі та машинобудівній. Виявлене зменшення обсягів доходів та зростання обсягів витрат негативно вплинуло на фінансовий результат товариства, тобто на розмір його прибутку, який негативно зменшується в 2023 році на 79,6% відносно 2021 року. Отже, підприємству необхідно покращувати власну збутову діяльність через пошук нових каналів збуту, надання знижок постійним клієнтам, розширення асортименту продукції та послуг. Все це в результаті допоможе збільшити саме виручку від реалізації при зростанні обсягів продажу продукції. Також треба переглянути витрати на виробництво та реалізацію продукції, за необхідністю оновити власні основні засоби та обладнання, провести його модернізацію, щоб уникнути постійних ремонтів, залучати додаткові джерела фінансування діяльності.

Про ефективність діяльності будь-якого підприємства свідчить наявний в нього загальний капітал та наскільки раціональним є формування його складових елементів. За 2021–2023 роки структура капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» змінилася в бік збільшення частки позикових джерел на 7,8 % та відповідне зменшення власного капіталу. Це створює ризики для фінансової стійкості, але водночас свідчить про те, що підприємство більше почало залучати додаткове фінансування. У подальшому підприємству слід звернути увагу на формування структури капіталу щодо збільшення частки власних джерел ресурсів. Отже, зниження питомої ваги власного капіталу зменшує фінансову стабільність підприємства, підвищуючи залежність від зовнішніх кредиторів. А зростання боргового навантаження може в подальшому збільшити витрати на обслуговування боргу та погіршити фінансові показники, зокрема рентабельність. Поступове збільшення питомої ваги позикового капіталу може свідчити про бажання підприємства використовувати ефект фінансового левериджу і за умови саме ефективного управління залучені кошти можуть сприяти зростанню доходів. Підприємство має враховувати фінансові ризики, пов'язані із зростанням позикових коштів, та розробляти стратегії управління щодо збереження стійкості у довгостроковій перспективі.

Ефективне управління капіталом є ключовим фактором успіху будь-якого підприємства. Для підвищення ефективності цього процесу в ТОВ НВП «Насостехкомплект» необхідно створити дієву систему аналітичного забезпечення. Завдяки регулярному аналізу фінансових показників та моніторингу зовнішнього середовища керівництво зможе приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації структури капіталу, інвестиційних проектів та управління ризиками. Це, в свою чергу, сприятиме підвищенню фінансової стійкості підприємства та зростанню його прибутковості, дозволить оптимізувати інвестиційні рішення, знизити фінансові ризики та забезпечити стабільний розвиток бізнесу.

ТОВ НВП «Насостехкомплект» протягом аналізованого періоду, змінювало свої моделі фінансування. Спочатку, у 2021-2022 роках, підприємство використовувало більш агресивну модель, а потім поступово перейшло до більш консервативної моделі, яка характеризується збільшенням частки власного капіталу і зниженням залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Оптимальний вибір підходу залежить від конкретних цілей і стратегії підприємства. Консервативний підхід забезпечує стабільність, але може обмежувати зростання. Агресивний підхід сприяє швидкому зростанню, але пов'язаний з високими ризиками. Компромісний підхід поєднує елементи перших двох, забезпечуючи баланс між стабільністю та зростанням. В роботі представлено планову динаміку капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» з урахуванням визначеної моделі управління. Отже, з 2021 по 2025 рік спостерігається стійка позитивна тенденція до збільшення власного капіталу, що свідчить про те, що підприємство буде більш активно акумулювати внутрішні ресурси й на перспективу. Частка позикових коштів у загальній структурі капіталу має тенденцію до зниження. Це вказує на те, що підприємство прагне знизити свою залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Тому на перспективу планується збільшення частки власного капіталу ТОВ НВП «Насостехкомплект» м.Суми. Так, в 2025 році відносно 2024 року зросте питома вага власного капіталу з 74,9% до 76,7%. Це свідчить про те, що підприємство зміцнить свою фінансову незалежність та знизить залежність від зовнішніх джерел фінансування та зможе повернутися до більш ефективної структури капіталу, яка була в нього в довоєнному 2021 році.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова А., Краєвська А., Міронова Ю., Літун М. Моделі та методи управління залученим капіталом на підприємстві. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 326(1). 2024. С. 27-31. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-5> (дата звернення 12.10.2024)
2. Алескерова Ю.В., Червань О.Г. Управління капіталом підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 33. С. 265-271. URL: http://http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/33_2019_ukr/33_2019.pdf (дата звернення 12.09.2024)
3. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З., Піпкіна А.Є. Роль персоналу у процесі управління розвитком підприємства. *ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО*, Випуск № 44. 2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-41> (дата звернення 12.06.2024)
4. Грешко Р.І., Харабара В.М. Капітал підприємства та фактори, які визначають його структуру. *Інвестиції: практика та досвід*. № 4. 2024. С.92-98.
5. Гуріна Н., Яригіна А. Власний капітал підприємства: економічна сутність, проблеми обліку та шляхи його удосконалення. *Економіка та суспільство*, (33). 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-88> (дата звернення 02.08.2024)
6. Денисенко М. П. Заходи покращення фінансового стану підприємства у сучасних умовах господарювання. *Економіка і держава*. 2019. № 12. С. 61–65. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.12.6>. (дата звернення 01.10.2024)
7. Дмитрук В.О., Максимець Ю.В. Сутність категорії «капітал підприємства» відповідно до сучасних досліджень в цій сфері. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7919> (дата звернення 15.07.2024)

8. Домбровська С.О., Лапіна І.С. Структура капіталу підприємства: сучасні проблеми та парадигма розвитку: монографія. Харків. 2020. 256 с.
9. Єпіфанова І. Ю., Супрун В. В. Особливості управління капіталом підприємств легкої промисловості. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 5. С. 74-78.
10. Загурський Д.О., Економічна сутність середньозваженої ціни капіталу підприємства. *Молодь — аграрній науці і виробництву*. 2023. №. С. 56-59.
11. Зюскін А. Цифровізація бізнес-процесів малого бізнесу як фактор зростання його конкурентоспроможності. *Економіка і управління*. 2022. № 28(5). С. 452–461. DOI: <https://doi.org/10.35854/1998-1627-2022-5-452-461>.(дата звернення 04.11.2024)
12. Ізюмська В. Аналіз теоретичних підходів до визначення дефініції «капітал підприємства». *Економіка та суспільство*. 2022. С.№35. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1102/1059> (дата звернення 25.06.2024)
13. Колос Д., Короленко Р. Удосконалення фінансово-господарської діяльності підприємства на основі аналізу активів. *Економіка та суспільство*, (62). 2024. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-15> (дата звернення 10.10.2024)
14. Костенко Ю.О., Короленко О.Б., Гузь М.М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. №43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77> (дата звернення 01.10.2024)
15. Кубецька О. М., Остапенко Т. М., Палешко Я. С. Управління оборотними активами підприємства в особливих умовах. URL: business-inform-2022-8_0-pages-159_165.pdf (дата звернення 11.09.2024)
16. Ларіонова К, Капінос Г. Механізм управління прибутком підприємства. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. №1. С. 12-128.

17. Лубкей Н.П. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Т.1.№1. С.38-45.
18. Макаренко Ю.П., Клименко Д.О. Формування оптимальної структури капіталу з метою забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 45-49.
19. Мулик Т.О. Аналітичне забезпечення управління капіталом підприємств. *Економічний простір*. 2023. №183. С.95-103.
20. Мулик Т. О., Томчук О.Ф., Федоришина Л.І. Управлінський аналіз: сутність та значення у прийнятті рішень. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 4 (44). С. 144–154
21. Мулик Т. О. Відображення інформації про власний капітал у звітності господарюючих суб'єктів. *Агросвіт*. 2020. № 19–20. С. 51–60. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.19-20.51 (дата звернення 10.05.2023)
22. Офіційний сайт ТОВ НВП «Насостехкомплект». URL: <https://www.ntk.net.ua/> (дата звернення 10.05.2024)
23. Погріщук Г. Б., Волощук Р. Є. Власний капітал підприємства: сутність і особливості формування в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 16–23.
24. Покровська Н., Катрич Д. Дефініція терміну «прибуток» в економічній науці. *Економіка та суспільство*, (59). 2024. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-151> (дата звернення 10.10.2024)
25. Попович Д.В., Алимов О.С. Дослідження ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств та засоби її підвищення у сучасних умовах. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 1. С. 31–35. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/1_06_uk/8.pdf (дата звернення 12.09.2024)
26. Пшенична К.М. Напрямки підвищення ефективності управління матеріальними потоками на підприємстві. *Бізнес, інновації, менеджмент:*

проблеми та перспективи: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Київ. Вид-во «Політехніка». 2023. С.174-175.

27. Самойлова Т.А. Джерела формування фінансового капіталу підприємства. *Облік і фінанси АПК: освітній портал*. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/dzherela-formuvannya-finansovogo-kapitalu-pidpriemstva.html> (дата звернення 19.09.2024)

28. Смирна О.В., Ізмайлова Н.В. Сучасний стан та проблеми формування капіталу українських підприємств в умовах кризових явищ. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. №1. 2022. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9904> (дата звернення 08.09.2024)

29. Ткачук Л.М., Лебедєв П. В. Фінансові аспекти управління власним капіталом підприємства. *Innovation and Sustainability*. №2. 2024. С.119–126. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2024.2.119.126> (дата звернення: 05.09.2024)

30. Харченко М.О. Основи формування капіталу та його вплив на фінансовий стан ТОВ «Насостехкомплект». *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента – (13-17 листопада 2023 р.)*. Суми. 2023. с.292

31. Харченко М. Управління капіталом виробничого підприємства як важливий елемент забезпечення його конкурентоспроможності. *Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг та конкурентоспроможність соціально-економічних систем в умовах сталого розвитку»*. Суми. 2024. С.144-146. URL: <https://science.snau.edu.ua/> (дата звернення: 05.09.2023)

32. Чемчикаленко Р. А., Коваль Е. В. Особливості формування оптимальної структури капіталу підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 855– 859. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/161.pdf> (дата звернення: 05.09.2023).

33. Щербань О.Д., Невдачина О.І. Теоретичні аспекти визначення сутності та структури капіталу підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 3 (14). С. 284—289.

34. Beltramino, N.S., García-Perez-de-Lema, D., & Valdez-Juárez, L.E. (2020). The structural capital, the innovation and the performance of the industrial SMES. *Journal of Intellectual Capital*, 21(6), 913-945. DOI: 10.1108/JIC-01-2019-0020 (дата звернення 12.11.2024)
35. Butenko, D., Zaslavska, K., & Sheianova, Yu. (2023). Scientific and methodological principles of organizational capital management and its assessment. *Economics of Development*, 22(3), 52-61. DOI: 10.57111/econ/3.2023.52. (дата звернення 05.11.2024)
36. Fu, N., Flood, P.C., & Morris, T. (2016). Organizational ambidexterity and professional firm performance: The moderating role of organizational capital. *Journal of Professions and Organization*, 3(1), 1-16. DOI: 10.1093/jpo/jov010. (дата звернення 05.09.2024)
37. Lev, B., Radhakrishnan, S., & Evans, P.C. (2016). *Organization capital*. New York: Center for Global Enterprise. (дата звернення 07.10.2024)
38. Pohrebniak A., Chobitok, V., Mushnykova S., Semenchuk T., Porsiurova I. (2023) Strategic management of the investment support of the activity of enterprises in the conditions of the global challenges. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. Volume: 45 Issue: 3 Page: 258–266. DOI: <http://doi.org/10.15544/mts.2023.26> (дата звернення 05.10.2024)
39. Tytykalo, V., Kovalenko, N., Pohrebniak, A., Nahorna, I., Kalyniuk, V. (2023). Assessment of adaptive management of economic security of enterprises in the context of globalization challenges and sustainable development. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, Vol. 18, No. 4, pp. 1271–1281. DOI: <https://doi.org/10.18280/ijstdp.180432> (дата звернення 17.10.2024)